

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Mediální obraz seniorů

diplomová práce

Autor práce: Bc. Markéta Skálová

Studijní program: Rehabilitace

Studijní obor: Rehabilitačně psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory

Vedoucí práce: Mgr. Petra Zimmelová, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 15.8.2012

ABSTRAKT

Cílem této práce je co nejvěrnější přiblížení obrazu seniora, který nám je předkládám médií, s přihlédnutím k možným kulturním, politickým, sociálním, popřípadě dalším kontextům, které tento obraz spoluutvářejí a ovlivňují. V průběhu sběru dat a jejich vyhodnocování byl brán zřetel na následující výzkumné otázky: Podléhají mediální informace týkající se seniorů typizaci a/nebo stereotypizaci? Používají média správně pojmy „senior“ a „důchodce“? Je možné v médiích vyzorovat věkově podmíněnou diskriminaci? K dosažení tohoto cíle byla použita metodická podpora v podobě použití obsahové analýzy nejčtenějších českých deníků (Blesk, MF Dnes, Právo, Aha!) v období od 1.1.2010 do 30.6.2012. Jednotkou analýzy byl v tomto případě článek, kritériem výběru článků byla přítomnost alespoň jednoho ze stanovených klíčových slov. Na obsahovou analýzu navazuje interpretativní část výzkumu založená na Glaser-Straussově metodě grounded theory. Následovalo porovnání a zhodnocení výstupů výše uvedených metod pomocí kategorizace a popsání každé z těchto kategorií vzniklých na základě výsledků výzkumu.

Na základě zpracování výsledků bylo potvrzeno, že mediální informace týkající se seniorů podléhají typizaci a stereotypizaci, odpověď na otázku, zda je možné v médiích vyzorovat věkově podmíněnou diskriminaci, je rovněž kladná – na stránkách deníků se objevují známky jak ageismu jako takového, tak i frailtismu a demografického alarmismu.

V našich podmínkách převládá teorie stažení se seniora z jeho dosavadních rolí na úkor teorie antiageingu, která zdůrazňuje rovnost potřeb seniora s potřebami ostatních věkových kategorií – současná společnost úkoly shodující se s aktuální kondicí seniora ve většině případů nerespektuje právě z důvodu jejich nekompatibility s tempem současné doby. Oproti tomu současný vývoj důchodové reformy kopíruje trend antiageingu tím, že zvyšuje věkovou hranici pro odchod do důchodu, z výsledků výzkumu však vyplývá, že společnost na tento přístup není nastavená.

Domnívám se, že provázání této práce s dalšími výzkumy a zveřejnění těchto výsledků ve vhodně volených médiích může rozpoutat společenskou debatu zaměřenou minimálně na etické aspekty současného způsobu, kterým společností uznávaná média referují o tématech týkajících se seniorů a na celkový náhled společnosti na tuto věkovou skupinu.

ABSTRACT

The aim of the thesis is the most faithful interpretation of a senior's image presented by media taking into consideration possible culture, political, social, alternatively other contexts jointly forming and affecting this image. During the data collection and their evaluation following research questions were taken into account: Do media information concerning seniors come under a typification and/or stereo-typification? Do the media correctly use terms "a senior" or "a pensioner"? Is it possible to discover an age-related discrimination in the media? To achieve this objective there was used a methodical support in a form of a content analysis of the most popular Czech dailies (Blesk, MF Dnes, Právo, Aha!) in the period from January 1st, 2010 to June 30th, 2012. In that case a unit of the analysis was an article, articles selection criterion was a presence of at least one of the set keywords. The content analysis was followed by an interpretative part of the research based on the Glaser-Strauss' grounded theory method. It was followed by a comparison and evaluation of the above stated methods using a categorization and a description of each of those categories arising from the research results.

Based on the processing of results it was confirmed that media information concerning the seniors come under a typification and stereo-typification, an answer to the question whether it is possible to discover the age-related discrimination in the media is positive as well – there can be find signs both of an ageism as itself and also frailtism and demographic alarmism.

A theory of a seniors' withdrawal from their previous roles is prevailing in our conditions at the expense of the antiageing theory which emphasizes an equality of seniors' needs with needs of other age categories – a contemporary society does not respect tasks consistent with a current condition of the senior in most cases from the reason of their incompatibility with a current pace time. In contrast, a current development in a pension reform follows a trend of the antiageism by increasing of the

age limit for a retirement, but the research results show that our society is not still set to such an approach.

I suppose that linking this thesis with other researches and a publication of these result in the suitable chosen media can start a social debate focused, at least, on ethical aspects of the current way in which the media, respected by the society, report on issues relating to the seniors and an overall society view of this age group.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 8.8.2012

.....

Markéta Skálová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své rodině a blízkému okolí za podporu, kterou mi (nejen) v průběhu psaní diplomové práce poskytovali a poskytují, své vedoucí, paní Mgr. Petře Zimmelové, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a usměrňování během tvoření této práce a v neposlední řadě též Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích za umožnění přístupu k databázi Anopress.

OBSAH

ÚVOD	12
1. SOUČASNÝ STAV	14
1.1 Senior dnes.....	14
1.1.1 Vymezení pojmu „senior“	14
1.1.2 Vymezení pojmu „důchodce“	15
1.1.3 Demografie stárnutí	16
1.1.4 Specifika seniorského věku	17
1.1.5 Sociologie stárnutí	18
1.1.6 Stárnutí jako stresová situace.....	21
1.1.7 Strategie přístupu k vlastnímu stáří	22
1.1.8 Společenské strategie a přístupy ke stáří	25
1.1.9 Věkově podmíněná diskriminace.....	26
1.1.10 Ageismus a jeho přesahy do společnosti	26
1.1.11 Frailtismus	27
1.1.12 Negativní předsudky a stereotypizace	28
1.1.13 Demografický alarmismus.....	29
1.1.14 Teorie zrcadlového vztahu.....	29
1.1.15 Mezigenerační konflikt.....	30
1.2 Senior a komunikace.....	30
1.2.1 Význam komunikace u seniorů.....	31
1.2.2 Mediální komunikace ve vztahu k seniorům	31
1.3 Média dnes	33

1.3.1 Sociální konstrukce reality.....	34
1.3.2 Profil analyzovaných médií	34
2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	36
2.1 Cíl práce	36
3. METODIKA	37
3.1 Kvantitativní strategie.....	38
3.2 Kvalitativní strategie.....	38
3.3 Charakteristika výzkumného souboru	39
3.3.1 Základní soubor	39
3.3.2 Výběrový soubor.....	39
4. VÝSLEDKY	40
4.1 Vymezení a definice jednotlivých kategorií	40
4.2 Blesk	42
4.2.1 Politika	42
4.2.2 Zdraví a zdravotnictví.....	43
4.2.3 Krimi.....	45
4.2.4 Životní styl.....	46
4.2.5 Finance.....	48
4.2.6 Práce.....	49
4.2.7 Příběhy	50
4.2.8 Názory čtenářů	50
4.3 Mladá fronta Dnes	52
4.3.1 Politika	52
4.3.2 Zdraví a zdravotnictví.....	53

4.3.3 Krimi.....	55
4.3.4 Životní styl.....	57
4.3.5 Finance.....	59
4.3.6 Práce.....	60
4.3.7 Příběhy.....	61
4.3.8 Názory čtenářů.....	62
4.4 Právo.....	64
4.4.1 Politika.....	64
4.4.2 Zdraví a zdravotnictví.....	66
4.4.3 Krimi.....	67
4.4.4 Životní styl.....	69
4.4.5 Finance.....	70
4.4.6 Práce.....	72
4.4.7 Příběhy.....	72
4.4.8 Názory čtenářů.....	73
4.5. Aha!.....	74
4.5.1 Politika.....	74
4.5.2 Zdraví a zdravotnictví.....	76
4.5.3 Krimi.....	77
4.5.4 Životní styl.....	79
4.5.5 Finance.....	81
4.5.6 Práce.....	82
4.5.7 Příběhy.....	82
4.5.8 Názory čtenářů.....	83

5. DISKUZE	84
6. ZÁVĚR	96
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	98
8. KLÍČOVÁ SLOVA	103
9. PŘÍLOHY	104

ÚVOD

“Seniory trápí hodně věcí – materiální nedostatek, nevšímavost rodiny a také různé choroby.”

(Blesk, 30.11.2011)

Výše uvedený článek patří do kategorie těch, nad kterými si mnohý člověk promne oči a říká si, jak je možné, že se něco takového objeví na stránkách tisku – tak jednoznačné, námitky nepřipouštějící konstatování... Médii koluje pestrá škála informací točících se kolem seniorské problematiky, která se dotýká obou extrémů – jak články hraničící s věkově podmíněnou diskriminací, tak texty proti tomuto fenoménu bojující. Velice záleží na schopnosti a také ochotě kritického myšlení čtenáře, který však nemusí být pokaždé schopen vyhodnotit reálnost a adekvátnost názoru předkládaného novinářem. Na základě takto převzatého úsudku pak mohou vznikat nejrůznější předsudky a stereotypy ohledně seniorské populace – bohužel není úplně výjimečné slyšet, že senioři akorát tak, expresivně řečeno, „zabírají místo na slunci“. Na druhou stranu fungují kampaně posilující pozitivní vnímání seniorů a výzkumy týkající se věkově podmíněné diskriminace včetně obdobné mediální analýzy realizované v roce 2004, nehledě na to, že rok 2012 je vyhlášen Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Když se podíváme do ne úplně vzdálené historie, situace byla odlišná a podobných proseniorských aktivit nebylo zapotřebí...co se od té doby stalo? A co k tomu přispívá? Rozhodně si nemyslím, že by média byla tím jediným a hlavním viníkem – ale každá mozaika vzniká až sestavením samostatných střípků – a chceme-li ji přetvořit, jde to nejlépe také po jednotlivých fragmentech...

Proto jsem se rozhodla zpracovat svou diplomovou práci prostřednictvím analýzy čtyř nejčtenějších českých médií (Blesk, Mladá fronta DNES, Právo, Aha!) se zaměřením na články související se seniory - tímto bych ráda dosáhla uchopení současného mediálního obraz seniorů s přihlédnutím k možným kulturním, politickým, sociálním a případným dalším kontextům, které na tento obraz působí. Práce se dále snaží najít odpovědi na otázky, zda mediální informace týkající se seniorů podléhají typizaci či stereotypizaci, zda je zde možné vypozařovat věkově podmíněnou

diskriminaci a konečně zde média užívají správně pojmy „senior“ a „důchodce“. Na základě toho je možné zhodnotit současný stav zobrazování seniorské problematiky ve společnostech uznávaných médiích, protože právě tato média, jejichž obsah a náplň je určována naší společností, působí zpětně právě na společnost – a tak nenápadně vzniká začarovaný kruh neustálého potvrzování a opakování již jednou řečeného a tolerovaného – rozumějme přijatého...

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Senior dnes

„Každý z nás žije individuální a neopakovatelný život a proto každý z nás prožívá a nebo bude prožívat své stárnutí a stáří individuálním a neopakovatelným způsobem, protože toto období k životu patří.“ (Gregor, 1983)

Postavení seniora ve společnosti se za posledních pár desítek let diametrálně změnilo a tento proces stále pokračuje. Vzhledem k současným demografickým trendům je jasné, že osob spadajících do této věkové skupiny bude přibývat – společnost tedy musí se seniory počítat a být jim nápomocna jak ve fázi příprav na stáří, tak v samotné této životní etapě. Je důležité, aby senioři cítili podporu při rozvoji a realizování svých aktivit, měli prostor pro své iniciativy a možnost nalézt si pro novou sociální roli náhradní program, když už vystoupili z toho dosavadního. Roli stáří je třeba znovu vymezit a uvědomit si, že to, aby senior poslední období svého života prožíval pozitivně, záleží nejen na něm samotném, ale rovněž na postoji společnosti jako takové (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

1.1.1 Vymezení pojmu „senior“

Obecně je coby senior vnímán člověk, který odchodem do starobního důchodu ukončil pracovní proces. Některé odborné prameny uvádějí, že periodizace stáří je spíše formální (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012). Hartl a Hartlová (2004) definují pojem „senior“ jako občan starší 60 let.

Světová zdravotnická organizace rozlišuje rané stáří (60 - 74 let), vlastní stáří (75 - 89 let) a dlouhověkost (90 let a více). Biologické projevy stárnutí ve většině případů probíhají zejména mezi 60. a 75. rokem věku, což koresponduje jak

s medicínským, tak s demografickým pojetím stáří. Demografické hledisko pokládá rovnítko mezi stáří a odchod do starobního důchodu, medicína hovoří o pravém stáří s nástupem 75. roku (Smutek, 2006).

Někteří autoři (Mühlpachr, 2005) dále diferencují stáří na biologické, jehož hlavní podstatou jsou primární (fyziologické) i sekundární (nemocí způsobené) změny, které s postupujícím věkem nabývají na významu, kalendářní, definované dosažením určitého věku a konečně sociální, pro které je příznačná zejména změna rolí a životního stylu (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

Čevela, Kalvach a Čeledová se zamýšlejí nad definicí stáří z jiného úhlu pohledu – za předpokladu souladu biologického, kalendářního a sociálního stáří je situace jasná. Ale jak je tomu například v případě šedesátníka v předčasném důchodu, který ztratil veškeré perspektivy a chuť do života, přičemž na sebe sama dohlíží jako na dožívajícího seniora a zdravého, sportujícího, stále pracujícího osma šedesátníka uvažujícího o sňatku se svou přítelkyní? Který z nich je více „starý“? (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

1.1.2 Vymezení pojmu „důchodce“

Oproti pojmu „senior“ je pojem „důchodce“ relativně snadno vymežitelný – jde o penzionovaného člověka pobírajícího rentu (Kučera, 2011). V českém systému sociálního zabezpečení rozeznáváme důchodce invalidního, který pobírá penzi na základě odborníky uznané zdravotní disability a důchodce starobního, který už si „odpracoval“ určitý počet let a na základě státem stanovených podmínek má nárok na dávku starobního důchodu (MPSV, 2012). Pro účely této práce budu používat pojem „důchodce“ ve smyslu starobního důchodce – vzhledem k tomu, že dle současné legislativy invalidní důchod po dosažení státem stanovené věkové hranice přechází na

důchod starobní, během zpracování výzkumu nehrozí výrazné nebezpečí opomenutí skupiny invalidních důchodců v seniorském věku.

1.1.3 Demografie stárnutí

Z demografického hlediska je populace pokládána za starou v případě, žije-li v ní více než 7 % 65letých a starších (Reid, 2012). Tento stav je od poloviny 20. století více či méně aktuální pro většinu evropských zemí (Svobodová, 2005).

Rychlost demografického stárnutí je možné odvodit prostřednictvím doby, za kterou se počet osob ve věku 65 let a více zdvojnásobí ze 7 % na 14 % - v České republice se tomu stalo za 74 let, tedy od roku 1930 do roku 2004 (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012). Co se týče současné situace, průběh přibývání obyvatel spadajících do této věkové skupiny byl do roku 2005 spíše pozvolný, poté se začal zvyšovat (Hrabala, 2011). Důvodem je mimo jiné snížení porodnosti spojené s prodlužováním naděje dožití a stárnutím silných poválečných ročníků (Demografický informační portál, 2009). Dle šetření Českého statistického úřadu žilo v roce 2005 na území České Republiky z celkového počtu 10 220 577 obyvatel 1 526 946 osob ve věku 0 až 14 let a 1 434 630 osob ve věku 65 let a více (ČSÚ, ročenka 2006). O pouhých pět let později se tento poměr obrátil ve prospěch generace 65+. V roce 2010 bylo z celkového počtu 10 506 813 obyvatel zjištěno 1 598 883 osob v této věkové skupině, zatímco osob ve věkovém rozmezí 0 až 14 let bylo 1 494 370 (ČSÚ, ročenka 2011).

Haškovcová hovoří dokonce o „inflaci stáří“, která s sebou nese jak prvek zmnožení, tak ztráty hodnoty. Tento proces, na který upozorňuje řada autorů, s sebou nese řadu sociálních a ekonomických důsledků, které se odráží snad ve všech myslitelných sférách dnešní společnosti (Haškovcová, 2010).

1.1.4 Specifika seniorského věku

Proces stárnutí s sebou přirozeně nese řadu změn, na jejichž původu se odborníci dodnes neshodli – existuje proto více uznávaných teorií stárnutí. Samotné přirozené projevy stárnutí se vyznačují značnou interindividuální variabilitou, která je dána jak vnitřními, tak vnějšími, ovlivnitelnými i neovlivnitelnými faktory (Kramářová, Tuček, 2005). Jedním z přístupů ke stáří a stárnutí vychází z myšlenky, že člověk je tak starý, jak starým se cítí být, popřípadě jak je vnímán ostatními členy své společnosti (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Změny, které provázejí stárnutí, jsou fyziologické, psychologické a sociální. Pro fyziologické změny je typický involuční proces způsobující úbytek funkcí všech tkání a orgánových soustav včetně zhoršení smyslového vnímání, poruch paměti a kognitivních funkcí. (Langmeier, Krejčířová, 2006). Pro účely této práce se budu zabývat zejména změnami psychologickými a sociálními.

Co se týče změn psychiky, významně se projevuje zpomalení psychomotorického tempa, změny paměťových funkcí zejména v oblasti krátkodobé epizodické paměti a pokles schopnosti soustředění a pozornosti (Kramářová, Tuček, 2005). Rovněž může docházet k povahovým změnám a změnám emotivity – hovoří se zejména o akcentování již existujících vlastností (Kalvach, 2004). Naopak rozumové schopnosti zůstávají i přes pokračující věk zachovány, fyziologické involuční procesy v oblasti centrální nervové soustavy mohou být vyvažovány životními zkušenostmi (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Sociální změny se týkají zejména přijetí nové sociální role a náležitostí, které z ní vyplývají – například změna životního stylu, socioekonomického statusu a další. Také postavení seniora ve společnosti se za posledních několik desítek let výrazně změnilo (Kalvach, 2004).

Příslušnost k určité generaci však není definována pouze zařazením do určité části životního cyklu – neodmyslitelně sem patří také životní zkušenosti, ovlivnění

určitou dobovou atmosférou, sociálním a politickým zřízením, pro aktuální dobu typickým kulturním děním a další podobné proměnné (Kubátová, 2010).

1.1.5 Sociologie stárnutí

Podíváme-li se na roli seniora ve společnosti dříve a nyní, jsou patrné značné odlišnosti. V dobách (ne až tak dávno) minulých byla poměrně malá pravděpodobnost dosažení vysokého věku – stáří tedy bylo považováno za vzácnost a dle toho k němu okolí přistupovalo – předpokládala se úcta a respekt k „velebným kmetům“, za které tehdy byli považováni již padesáti- či šedesátiletí nebo dokonce mladší (Haškovcová, 2010). Lidé vždy tíhnou k dosažení toho, co je vzácné, v dřívějších dobách to bylo stáří - dokonce panovalo přesvědčení, že počet dosažených let je přímo úměrný množství prožitého štěstí (Haškovcová, 2002). Rozdílně tomu bylo ve společnostech, které ohrožovala chudoba a existenciální nejistota - tam byli senioři (a spolu s nimi i lidé nemocní či jakkoliv znevýhodnění) vyčleňováni či odstraňováni (Haškovcová, 2010).

S rostoucí kvalitou života, rozvíjejícím se zdravotnictvím a souvisejícími službami se začala zvyšovat pravděpodobnost dožití se stáří v pravém slova smyslu, střední délka života se postupně prodlužovala (a stále prodlužuje) – stáří tak pozbylo devizu zvláštnosti a neobvyklosti a stalo se běžným sociálním jevem (Kalvach, 2004), dle dnešní terminologie dokonce sociální událostí (Francová, Novotný, 2008). Vzhledem k transformaci společnosti, která probíhala souběžně s výše zmíněnými fenomény, došlo k degradaci stáří (Haškovcová, 2002), čímž se role seniorů zcela přetočila. Starý člověk už často nebývá vnímán jako někdo, koho je nutné a žádoucí ctít a vážit si jej, jako ten, který má i v současné době co říci a je schopný předat mnoho dobrého a potřebného dál – dnes není neobvyklé, je-li senior vnímán jak širší společností, tak svou vlastní rodinou jako ten, který je na obtíž současnému životnímu stylu „mladých, krásných a úspěšných“ (Holmerová, Krašková, Zikmundová, 2001).

Co se týče rodiny, došlo k uvolnění soudržnosti, modelovou rodinou se, na rozdíl od předchozí rodiny vícegenerační, stává rodina nukleární, ve které je značně ztížena, popřípadě zcela chybí, mimo jiné mezigenerační výměnná služba a respektování věkové hierarchie (Holmerová, Krašková, Zikmundová, 2001). Současné generace tak velice často nemají možnost se přirozeným způsobem naučit respektu a úctě ke svým vlastním prarodičům, je tedy logické, že nemají jak tento postoj předávat dál (Buriánek, 2001)..

Pohled společnosti na stáří je také možné vnímat pod optikou dvou v historii přijímaných extrémů a jejich mezistupních (Haškovcová, 2010). Prvním extrémem je „posvátné stáří“, kde moudrost, laskavost a trpělivost seniorů překrývá ostatní fyziologické projevy stárnutí. Opačný extrém lze logicky odvodit – pod jeho drobnohledem je stáří vnímáno převážně negativně, jako doba bolesti, chorob a strádání. Vystupňovanou variantou může být více či méně otevřený boj proti seniorům a zjevné nepřátelství „mladší“ společnosti vůči této věkové skupině (Haškovcová, 2010). V historii vždy jednoznačně převažoval jeden z těchto extrémů, dnešní doba se však určitým konfliktním způsobem pokouší propojit obě tyto varianty – dle Haškovcové je zbytku společnosti známo, jak by se k seniorům měla chovat – toto „ideální“ chování se blíží vnímání „posvátného stáří“, avšak v emocionální rovině cítí skutečnost opačně. Tento fenomén lze vnímat v mnoha situacích, kde se senior nachomýtně mezi mladší generace – trysk dnešní doby nechápe to, jak někdo může „zdržovat“, hůře slyšet, nemít mobilní telefon s fotoaparátem...a tak dále, expresivně řečeno prostě „nestíhat“ (Pichaud, Thareauová, 1998).

Kde je tedy zakopán pes? Mnoho příslušníků mladších generací je toho názoru, že dřívější „výměnkáři“ a la babička Boženy Němcové byli ve srovnání s dnešními „důchodci“ rozdílní – po logické úvaze je však jasné, že stáří je stále víceméně stejné, kdo se mění jsme my, tedy společnost. Haškovcová (2010) vidí posun v interpretaci stáří jako takového a změn, které přináší, dalším rozdílem je i kalendářní věk „velebných kmetů“ dnes a dříve – není tomu tak dávno, co dřívější senioři mohli s bídou oslavit šedesáté narozeniny, zatímco dnes není raritou ani devadesátiletý senior.

Haškovcová si rovněž všímá ne úplně šťastné interpretace dávky starobního důchodu českou sociální politikou a zákonodárci – tvrzení „my vám dáváme důchody“ bývá vysvětlováno jako dar společnosti, solidarity momentálně pracujících a tudíž ekonomicky aktivních k těm neaktivním, ač by pravdivější interpretací bylo vyplácení důchodů jako části platu uložené „na později“. Toto tvrzení je reálné – po celou dobu své ekonomické produktivity nynější „důchodce“ přispíval formou daní. Dokonce i ono ideologicky čistě znějící „splácení zásluh formou vyplácení důchodu“ bývá chápáno spíše než morálně téměř až vulgárně – společnost seniory „musí žít“ (Haškovcová, 2010).

Sebehodnocení seniorů pak vyplývá mimo jiné z výše uvedeného – pro současnou společnost je charakteristický zejména individualismus, důraz na kult mládí a ekonomickou aktivitu (Havlík, Zimmelová, 2005) – zároveň s odchodem do důchodu tak člověk často odchází i ze své společenské role dané pracovním postavením, Pichaud s Thareauovou (1998) hovoří dokonce o změně identity z lékaře, učitele, zedníka a tak dále na důchodce. Haškovcová (2002) uvádí, že role seniora v důchodu znamená nemít roli, sociální rolí je pak být bez sociální role. Navazuje otázka osobního rozvoje – dle Chownové je jedním ze stěžejních úkolů seniorů nutnost adaptovat se na nemožnost dále se rozvíjet (in Haškovcová, 2010). Na tento fakt se velice často nabaluje problém ztráty programu – ten dřívější již není aktuální, nový nebyl vytvořen – a v mnohých případech se s jeho tvorbou už vůbec nepočítá. Dalším negativním faktorem je soudobé zaměňování pojmů „práce“ a „zaměstnanost“ – práce bez existence zaměstnání pak může být chápána jako pouhá zábava či zaplňování volného času bez valného smyslu, kdežto zaměstnání, to je prestiž – a nezáleží na tom, že činnosti vykonávané v rámci „práce“ a „zaměstnání“ jsou často totožné. Málokdo si uvědomuje, že všeobecný postoj k seniorům a zájem o co nejvyšší kvalitu jejich života včetně jejich aktivní participace na chodu celé společnosti naznačuje mnoho o kulturní úrovni, které daná společnost dosáhla (Haškovcová, 2010).

Dle Čevely, Kalvacha a Čeledové (2012) je stáří rizikové rovněž z hlediska chudoby. Tato problematika úzce souvisí s nastavením výšek dávek starobního důchodu

v kombinaci s absencí jiného zdroje financování po odchodu do penze. Z tohoto hlediska je zejména do budoucna nutné pěstovat v populaci přesvědčení nezbytnosti odpovědného přístupu k vlastnímu stáří či jiné sociální události – problémem se však momentálně stává populace narozená v době poválečného babyboomu, která se, vzhledem k podmínkám socialismu, neměla ve svém produktivním věku příležitost zajistit tak, aby byla chráněná i nyní, v období vyššího věku. Demografické prognózy ukazují, že situace značné skupiny nemajetných seniorů by po roce 2020 mohla být reálně ohrožující. Zádrhel je rovněž v zažitém mýtu minimalizace potřeb seniorů, na jehož základě vyvstávají otázky ohledně sociální spravedlnosti ve stáří a objemu prostředků potřebných pro seberealizaci v této životní etapě (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

1.1.6 Stárnutí jako stresová situace

Stárnutí a změny, které z něj vyplývají, včetně odchodu do důchodu, je jednou z přirozených stresových situací, které je možné vymezit jako stav ohrožení či nadměrného zatížení (Nakonečný, 2003), které však nemusí mít vždy jen negativní význam (Vodáčková, 2007). Dle škály životních událostí měřících stres z hlediska životních změn, kterou sestavili Holmes a Rahe, je odchod do důchodu (“retirement”) ohodnocen 45 body z možných 100, což znamená, že je v žebříčku postaven výše než například těhotenství (40 bodů), smrt blízkého přítele (37 bodů) nebo zadlužení (17 bodů). Dle De Meusovy úpravy škály životních událostí jen odchod do důchodu na 10. místě z možných 43, De Meus tuto životní událost boduje dokonce 63 body z možných 93. Nesmíme však zapomínat na fakt, že s odchodem do důchodu bývají spojené ještě další položky Holmes – Raheovy škály sociální readaptace, minimálně změny životních podmínek (25 bodů) a změny v osobních návycích (24 bodů), velice často následují též změny ve společenských aktivitách (18 bodů) či změny ve finančním postavení (38 bodů) – pokud sečteme jenom tyto položky, celkové skóre činí 150 bodů, což už spadá mimo hranici relativně bezrizikového skóre. Nehledě na to, že s přibývajícím věkem

nabývají na aktuálnosti položky jako úmrtí partnera (100 bodů), osobní úraz nebo nemoc (53 bodů), zdravotní změny příslušníka rodiny (44 bodů), sexuální problémy (39 bodů), změny ve spánkových návycích (16 bodů) a další. (Vodáčková, 2007)

1.1.7 Strategie přístupu k vlastnímu stáří

Co se týče postupů vyrovnávání se s vlastním stářím, Langmeier s Krejčířovou (2006) uvádějí pět strategií dle Reichardové, kterými jsou konstruktivní strategie, strategie závislosti, obranná strategie, strategie hostility a strategie sebenenávisti.

Konstruktivní strategie předpokládá stálou aktivitu jedince, který se konstruktivním způsobem vyrovnává s realitou přibývajících let, respektuje své aktuální fyzické možnosti i jejich budoucí možný vývoj včetně eventuality smrti. Člověk, který přijal tuto strategii, stále pocítuje radost ze života jako takového, je schopen přijímat aktuální dění a optimálně na něj reagovat, dokáže se prosazovat takový způsobem, který okolí nepocítuje úkorně a je pevně zakotvený ve svém sociálním okolí.

Oproti tomu senioři, jimž je vlastní strategie závislosti, mají sklon k pasivitě a na své sociální okolí spoléhají spíše než na sebe sama. Opustili větší ambice, povinnosti i zodpovědnost raději přenechávají mladší generaci a stahují se spíše do soukromí.

Pro strategii obrannou je charakteristické vystupňování ne zcela příznivé, sociálně však stále přijatelné aktivity – typická je nadměrné kontrola svých emocí a rigidní jednání dle zažitých konvencí a zvyklostí. Úkolem tohoto chování je přebítí starostí plynoucích z myšlenek na potíže způsobené aktuální životní situací a reálně se blížící smrti.

Senioři, kteří se ztotožňují se strategií hostility, mají tendence soustředit se především na negativní aspekty této životní fáze, přičemž své případné nezdary a neúspěchy kladou za vinu okolí či nepříznivým okolnostem, popřípadě systému, ve

kterém figurují. Tito senioři bývají vůči svému okolí agresivní a vysoce podezřívaví, jsou rovněž známí jako „věční stěžovatelé“.

Strategie sebenenávisti je charakteristická obrácením agresivity ke své vlastní osobě, s čímž se pojí nadměrná sebekritičnost jak současné, tak předchozí životní dráhy – celý život může být vnímán jako omyl či promarněná příležitost, přičemž chybí touha pokusit se s touto situací něco udělat. Tito senioři často hovoří o smrti jako o vysvobození z pozemského utrpení, které toužebně očekávají.

Sýkorová popisuje strategie zvládání stárnutí a stáří z trochu jiného úhlu pohledu. Rozlišuje strategii přizpůsobení, která je založena na procesech selekce, kompenzace a optimalizace, přičemž klíčovou komponentou je zachování kontinuity aktivit v rámci celého životního cyklu a jejich kongruence. Dalším principem této strategie je socioemocionální selektivita (Baltes, Smith in Sýkorová, 2007), která zajistí postupný přesun zdrojů a aktivit do okruhu užší rodiny a zvýšená orientace právě na tento okruh blízkých. Dalším selektivním faktorem je omezování či vyhýbání se situacím a aktivitám, u kterých je důvodné podezření, že by byl odhalen pokles sil a možností jednice – senior to může pociťovat jako diskreditující a identitu ohrožující. Možným řešením v těchto případech je přenos osobní kontroly z oblastí hůře kontrolovatelných do sfér, kde je kontrolu možno uplatnit lépe – například ve vlastní rodině či nejbližším sociálním okolí (Sýkorová, 2007).

Další možností je strategie reinterpretace významu změn, které stáří přineslo. Tato strategie může seniorům umožnit jak přetrvávající pocit kontroly nad věcí, autonomie a osobní kompetence, tak alespoň minimální odstup od ztrát, které se stářím bývají spojené. Senioři uplatňující tuto strategii přistupují ke své situaci tak, že je dobré, že stále ještě mohou...(chodit, číst, hrát si s vnoučaty...), i když se ...(spánkem, celkovou pohyblivostí, pamětí...) už to není, co to bývalo. Někdy je také aktivitám přiznávána zvýšená důležitost a posunuje se jejich význam od činností odpočinkových k činnostem stěžejním (Sýkorová, 2007).

Variantou strategie zvládání stáří je též strategie srovnávání, při jejíž volbě senior srovnává sám sebe individuálně, to znamená ve vztahu ke svému osobnímu času

(například porovnání stáří s válečnou situací, kterou zažil v mladém věku) a dále pak sociálně, intrageneračně – ideálně opět mezi populací seniorů, kde rozdíly nejsou nijak markantní. Podkategorií srovnávací strategie je strategie sociálního distancování, kdy jedinec cítí odstup od zbytku většinou své vlastní, zde tedy seniorské, populace, z níž má potřebu se vyčleňovat a necítí se být „stejně staří jako oni a pokud ano, povahově je úplně jiní než ti ostatní důchodci“. „Ostatní důchodce“ pak senior tíhnoucí k sociálnímu distancování může vnímat podobně jako mladší generace, Mohou zde být uplatňovány negativní věkové stereotypy, v případě vystupňování až ageistické postoje (Haškovcová, 2010).

Protikladem je strategie generační sounáležitosti, která se zakládá na sdílení společné historické či sociální zkušenosti – v našich podmínkách typicky prožitek druhé světové války. Generace, která tímto zážitkem prošla, se pokládá za generaci „poznamenanou“, událostí a jejím pozadím formovanou, tím pádem výlučnou (Serrow, 1994)

Sýkorová (2007) uvádí, že většina seniorů důrazně rozlišuje mezi „svými“ seniory, kterými je myšleno blízké okolí a skupiny seniorů, ve kterých se pohybují a „cizími“, kterým mohou být přiznány i různé negativní vlastnosti. To samé je patrné i v náhledu na mladou generaci – pro přiblížení je možné uvést shrnující výrok „*ti dnešní mladí jsou úplně hrozní, kromě mých dětí, (a jejich dětí, dětí přátel a příbuzných...) které jsou zlaté*“.

Vlastní způsoby vyrovnávání se stářím a stárnutím jsou velice variabilní a konkrétní způsob zvládnání změn (které jsou, jak je uvedeno výše, rovněž interindividuální) rozhodně nemusí kopírovat zde nastíněné varianty. Nelze proto jednoznačně rozhodnout o správnosti či špatnosti konkrétního stylu zvládnání této situace – pokud zvolený způsob odpovídá osobnosti seniora, mělo by jej jeho okolí plně akceptovat. Nehledě na to, že není výjimkou nesoulad mezi vnitřním prožíváním seniorů a vnějším náhledu na ně (Pichaud, Thareauová, 1998), často způsobený stereotypním či předsudky motivovaným přístupem ke stáří a seniorům, na které společnost mnohdy pohlíží jako na homogenní skupinu nemocných, závislých,

smyslově a pohybově znevýhodněných osob, které se potýkají se ztrátou paměti a nevykonností (Matoušek, 2003).

1.1.8 Společenské strategie a přístupy ke stáří

První konstrukty vyjadřujících se k problému degradace stáří jsou datovány do šedesátých let dvacátého století. Kalvach (2004) hovoří o třech základních teoriích přístupu ke stáří, z nichž první je teorie aktivity, jejímž principem je, že nemá-li senior zdravotní obtíže, měl by i přes vyšší kalendářní věk setrvat v pracovním procesu. K této teorii se přiklánějí zejména západní země. Oproti tomu teorie stažení počítá s postupnou přípravou seniora na odchod do důchodu, zastává názor, že je důležité stáhnout se ze společnosti včas, za předpokladu postupného uvolnění ze stávajících funkcí, odpovědnosti a společenských závazků – teorie stažení chápe stáří jako prostor pro užívání si volného času. Poslední teorií je antiageing, který zdůrazňuje rovnost potřeb seniora s potřebami ostatních věkových kategorií – je třeba, aby společnost respektovala úkoly, které se shodují s aktuální kondicí seniora, i když nekoresponduje s tempem současné doby.

Dalším sociálním konstruktem jsou věkové normy. Pod tímto pojmem se skrývá soubor sociálně přijatelných norem chování vázaných na určitý věk. Jsou jim vlastní tři základní charakteristiky norem – povinnost, sdílení a podpoření sankcemi – pozitivními i negativními. Obsahují jak chování „vhodné“ (= vyžadované) pro daný věk, tak „vhodné“ činnosti běžného života typické pro danou věkovou kategorii a „vhodné“ načasování přelomových životních událostí. Minkler (1994) si rovněž všímá nových definicí věkově přijatelných norem chování, které s sebou nesou kladení většího důrazu na věk a na role, které jsou pro danou životní etapu „přijatelné“ – dle této koncepce pozoruje dopad ageismu i na základní myšlenku moderního občanství.

1.1.9 Věkově podmíněná diskriminace

Vidovičová (2011) hovoří o změně sociálního statusu seniora, který mnohdy klesá tak hluboko, že je možné hovořit o diskriminaci z důvodu věku, pro kterou se vžil termín ageismus. Pro ageismus jsou typické obecné vlastnosti diskriminace, kterými se rozumí například zesílení v době hospodářské a politické instability a vyznačuje se systematickým znevýhodňováním určité skupiny přímo – například prostřednictvím legislativy, publicity, předsudků a jednáním zbytku společnosti, popřípadě nepřímo – v tomto případě dochází k znevýhodňování určité skupiny na základě obecně zamýšlené a neutrální praxe, kritéria či opatření (Matoušek, 2003). Mezi věkově podmíněnou diskriminaci je kromě ageismu možné řadit též frailismus či demografický alarmismus (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

1.1.10 Ageismus a jeho přesahy do společnosti

Původní definice ageismu hovoří o procesu systematického stereotypizování a diskriminace lidí pro jejich stáří, Vidovičová, která je v českých podmínkách průkopnicí komplexního představení fenoménu diskriminace na základě věku, hovoří o ageismu jako o ideologii založené na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází životního cyklu člověka, manifestovanou pomocí systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich kalendářního věku či na příslušnosti k určité generaci (Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity v Brně, 2006 - 2008). Ageismus pramení z řady faktorů psychologicky, sociálně a kulturně podmíněných, mezi něž patří například obava z nemocí, tabuizace umírání a smrti, celková modernizace společnosti, současný posun v hodnotovém žebříčku a konečně i mediální kultura. Ageismus se však nevztahuje pouze na seniorskou populaci – tento pojem lze použít u jakéhokoliv jedince či skupiny, kde je patrná diskriminace na základě (vyššího, nižšího, středního...) věku (Hrozenská, 2008.).

Matoušek (2003) spatřuje ageismus zejména v systematickém znevýhodňování seniorů, který je typický pro společnosti západního typu. Toto znevýhodnění se může projevat v oblasti zaměstnání, přístupu k sociálním, zdravotním či jakýmkoliv jiným službám a také v míře respektu, který má společnost vůči starší generaci – tento postoj identifikuje v celé společnosti včetně sociální sféry, objevuje se dokonce i mezi seniory samotnými. Uhlenberg (in Thomson, 2009) vymezuje společnosti s tendencí k segregaci na základě věku, pro které je typické chápání kalendářního věku coby kritéria disponování se sociálními rolmi – pro tyto společnosti je charakteristický ageismus zakořeněný přímo uvnitř sociálních systémů. Vytěšňovaným a přehlíženým problémem takovýchto společností je mrhání lidským potenciálem a nerovným přístupem k právům, nehledě na etický a sociálně ekonomický aspekt tohoto přístupu. Značný dopad ageistických tendencí lze z důvodu zvyšujícího se tlaku a přirozených nároků stárnoucí společnosti dle Thompsona (2009) a dalších autorů spatřit především v oblasti zdravotnictví a sociální péče – přes tuto prokázanou skutečnost je v těchto odvětvích věkově podložená diskriminace takřka tabuizována. Výjimkou je oblast trhu práce, kde je ageismus poměrně věrohodně zdokumentován.

1.1.11 Frailtismus

Frailtismus je diskriminace na základě funkčního stavu vzhledem ke „křehkosti“ (“frailty”) organismu. Dochází podceňování účinnosti, účelnosti a oprávněnosti určité služby, která je „křehkému“ člověku většinou odmítána – jedná se zejména o určité medicínské zákroky či služby. Tento postoj má podklad v sociálním darwinismu, který se přiklání k myšlence bezcennosti „křehkých a nesoběstačných“ seniorů. (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

1.1.12 Negativní předsudky a stereotypizace

Stereotyp je kognitivně-emoční strategií, na jejímž základě dochází k tvorbě, ukládání a produkci zjednodušených, často emočně doprovázených úsudků (Vybíral, 2000). Dle Geista (1992) jde ze sociologického hlediska o zjednodušenou nebo zkreslenou představu či domněnku, která je vytvářena jedincem o sobě (autostereotyp) či o jiné skupině či jedinci (heterostereotyp). Je často vystavěn na základě předsudku – předsudkem je míněn postoj charakteristický svou rigiditou, iracionalitou a ovlivnitelností nově poznaným, protože nevyplývá na základě pochopení určitého jevu, ale vzniká z jeho předjímané a zjednodušené interpretace (Vágnerová, 2004). Někteří autoři chápou pojmy stereotyp a předsudek totožně.

Z důvodu stereotypního myšlení může dojít k porušení vnímání odlišnosti jedince od skupiny a představy, kterou o ní máme – uvažujeme pak ovlivnění typovou kategorií, která nepropouští zprávy nekompatibilní se zažitým stereotypem (Vybíral, 2000). Jde o další možný typ diskriminace a společenského znevýhodňování na základě věku, dle některých autorů zde mocně přispívají média, která často prezentují starší lidi v podobě obětí trestných činů, pasivních příjemců dávek a služeb sociálního systému a osob celkově slabých, křehkých a nesamostatných (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012). Odtud už je jen krok ke vnímání stáří v podobě zbytečného, postproduktivního věku, který nepřináší nic pozitivního. Objevuje se rovněž přesvědčení, že potřeby seniorů jsou ve srovnání s potřebami zbytku populace minimální, na to nasedá domněnka o nepotřebnosti většího množství finančních zdrojů.

Stereotypy se mohou dále upevňovat postupným vyhasínáním vzpomínek na původní pozorování (zde například v podobě reálné interakce se seniorem), zatímco stereotypy, obzvláště jsou-li přiživované vnějšími vlivy, přežívají a určují tak podobu rekonstrukce vzpomínek – na základě tohoto upevnění bývá obtížné změnit stereotypy, i když jsou k dispozici fakta stereotyp vyvracející. Změna stereotypů je reálnější v případě, kdy příklad vyvracející stereotyp je zároveň dostatečně typický pro skupinu, která je normálně stereotypizována (Hewstone, Stroebe, 2001).

S problematikou stereotypů rovněž souvisí iluzorní korelace, prostřednictvím které dochází k nadhodnocení síly vazby mezi dvěma proměnnými, které jsou většinou oddělené. Výstupem je pak kognitivní zkreslení, na základě kterého se stereotyp snadno vytvoří (Hewstone, Stroebe, 2001).

1.1.13 Demografický alarmismus

Pod pojmem demografický alarmismus či demografická panika je myšleno zdůrazňování problematiky seniorů ve spojení s veřejnými rozpočty a jejich stabilitou, finančních zdrojů na zdravotnictví a dávky starobních důchodů a jinými aspekty spíše ekonomického zaměření. Kořeny tohoto pohledu na věc směřují do oblasti neomaltusiánského přístupu, který pracuje s myšlenkou přemnožení lidstva, přičemž předpokládají nadbytek marných a zatěžujících osob. S tímto myšlenkovým proudem se pojí také úvahy sahající do oblasti eugeniky a sociálního darwinismu – jde o “zkvalitňování” společnosti různými prostředky, například pomocí eutanasií (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012).

1.1.14 Teorie zrcadlového vztahu

Pichaud a Thureauová (1998) pracují s konceptem zrcadlového vztahu, který aplikují jak na interakci mezi seniorskou populací a „mladšími“, tak na vztahy mezi seniory s rozdílnými schopnostmi a možnostmi. Dle této teorie spatřuje „zdravý“ (nezávislý) člověk v „nemocném“ (závislém) jedinci obraz toho, jak by se mohl odvíjet jeho vlastní budoucí osud – a tento fakt mu nahání strach. Odmítání závislého protějšku tedy nevyjadřuje nesnášenlivost vůči konkrétnímu člověku, ale spíše o odmítání něčeho, co nám nahání strach, nechceme na “to” myslet a tedy to ani mít před očima.

1.1.15 Mezigenerační konflikt

Je důležité si uvědomit, že v jedné společnosti žije zároveň více generací, přičemž každá z nich prožila jiné historické události, které ji ovlivnily, každá pak jedná jiným způsobem, svět vidí trochu jinak a také jazyk těchto generací není stejný. Na jednu událost pak různé generace reagují rozdílně – a dochází k mezigeneračnímu konfliktu (Kubátová, 2010). Dle některých autorů byl mezigenerační konflikt mezi mladou a střední generací vystřídán mezigeneračním spojenectvím – Marada (in Kubátová, 2010) tento fenomén spojuje se společným odporem proti odcizujícímu systému moci typickému pro moderní společnost, jiní autoři vidí spojnicu mezi těmito dvěma generacemi v masově rozšířeném kultu mládí, který si vynucuje normu vypadat mladě bez ohledu na to, kolik je jedinci doopravdy let (Kubátová, 2010). Kam se ale poděli senioři? Evidentně stojí stranou tohoto hypotetického konstruktů dvougenerační idylky.

1.2 Senior a komunikace

Pro pocit životní pohody seniorů jsou nezbytné komunikační interakce s okolím, jejich nepřetržitý rozvoj a tvorba (Senior Living, 2009). Komunikace v širokém pojetí je pak jedním z klíčových faktorů v procesu adaptace jedince na vlastní stáří, přičemž platí, že je možné uplatňovat veškeré metody a formy sociální komunikace, které, jsou-li adekvátně použité, tvoří jednu z klíčových proměnných ovlivňujících aktivní prožití seniorského věku. Důležité je uvědomit si, že senior vnímá své živé i neživé okolí prostřednictvím své participace na životě společnosti a toto vnímání pak znovu ovlivňuje jeho pozdější účast, jde tedy o jakýsi pohyb v kruhu. Se zvyšujícím se věkem se také zpomaluje jeho reaktivita v rámci komunikace a sociálních interakcí, dále dochází ke zpevnování fixace stereotypů sociálního vnímání – opravdu není snadné měnit návyky budované řadu let, které vždycky skýtaly jakž takž pohodlný život (Havlík, Zimmelová, 2005).

1.2.1 Význam komunikace u seniorů

Značný význam má jak verbální, tak nonverbální komunikace, přičemž význam verbální komunikace považují Havlík s Papáčkem u seniorů za dominantní (in Havlík, Zimmelová, 2005). Co se týče verbální komunikace, je, zejména v její tištěné či jinak „oficiální“ podobě (televizní či rádiové zpravodajství a podobně), kladen důraz na nutnost adekvátního použití stylistických možností, které český jazyk skýtá – významnou měrou to napomáhá ovlivňování průběhu celého aktu komunikace a pochopení jeho nosného sdělení (Senior Living, 2009).

Velice významná je rovněž i takzvaná „komunikace činy“, které bývají interpretovány jako poselství ještě závaznější než klasická verbální či nonverbální komunikace (Havlík, Zimmelová, 2005).

Komunikace je pro seniory důležitá zejména co se týče podpory identity vlastního já, dále pak nabývá na významu funkce svěřovací, motivační, vzdělávací, zábavná, úniková či sociálně integrační. Kvalitativními determinantami komunikace jsou psychologické, fyziologické, sociální, ekonomické, verbální, nonverbální a paralingvistické faktory (Havlík, Zimmelová, 2005).

1.2.2 Mediální komunikace ve vztahu k seniorům

Mediální komunikace je jedna z forem sociální komunikace, pro niž je typický průběh všech komunikačních aktivit pomocí médií. Mediální komunikace bývá tradičně považována za součást veřejné komunikace, přičemž je zdůrazňován průběh komunikačního chování, obzvláště v podmínce přítomnosti média, které je zde jakýmsi zprostředkujícím činitelem, jeho povaha má vliv na očekávání publika (čtenáře, diváka...), které k němu přistupuje. Technologie a organizační podoba média pak ovlivňuje vznik a konečnou podobu mediálního produktu (Reifová, 2004).

Během 90. let 20. století byl termín „mediální komunikace“ postupně vystřídán pojmem „masová komunikace“, který se tak stává specifickým termínem pro historicky podmíněné období lidské komunikace. V tomto pojmu je rovněž obsažen sociální rozměr komunikace co do jejího dosahu, povahy skupiny adresátů a mediálních účinků (Reifová, 2004). Pro masovou komunikaci je příznačné dění veškerých komunikačních aktivit v institucionalizované podobě pomocí a prostřednictvím masových médií, která institucionálně, organizačně a technologicky vyhovují kritériím procesu masové komunikace. Jde o přenos sdělení od komunikátora v podobě komplexní organizace, kterou zastupuje profesionál, k adresátovi. Organizace v roli komunikátora zde využívá specializované technologie k výrobě standardizovaných sdělení určených pro širokou a heterogenní masu publika. Masová komunikace je neoddělitelně spjata s moderní společností, která umožnila její vznik díky technickému zázemí, zvýšení gramotnosti populace a zvětšení prostoru pro volnočasové aktivity v životě lidí, který je možné naplnit právě masovou komunikací. Jsou známy hypotézy, které potřebu masové komunikace vysvětlují tím, že se stala náhražkou mechanismu tvorby pro tradiční společnost přirozené společenské solidarity, Laswell (in Reifová, 2004) považuje masovou komunikaci a masová média jako taková za kladívka a kovádky nové společenské solidarity. Tato forma komunikace bývá typicky zprostředkována novinami, časopisy, televizí, rozhlasem, kinem či reklamou, někteří autoři do této kategorie řadí i knihy a populární hudbu (Jiráček, Köppelová, 2007).

Dle lineárního modelu komunikace (Kunczik, 1995) je možné definovat masovou komunikaci jako proces, pro který je typické sdělení primárně určené ke krátkodobému užití, které je produkováno formálními organizacemi užívajícími adekvátní technologie. Produkce tohoto sdělení je realizována prostřednictvím rozličných medializačních technik a je současně k dispozici velkému počtu příjemců (publiku), které je vzhledem ke komunikátorovi sdělení anonymní. Sdělení je veřejné a jeho přenos je jednosměrný, což předurčuje vzájemný vztah komunikátora a příjemce sdělení k asymetrii ve prospěch komunikátora, vztah komunikátora a příjemce sdělení je nepřímý. Produkce sdělení bývá často periodická, produkty, ve kterých je sdělení obsaženo, jsou dostupné průběžně (Jiráček, Köppelová, 2007).

1.3 Média dnes

Během 2. poloviny 20.století probíhala řada pokusů analyzovat provázanost médií a politického života společnosti, popřípadě definovat proměnné vzájemného ovlivňování těchto dvou veličin, tedy působení médií na politické dění a politického kontextu na média (Hallin, Mancini, 2010). Tyto výzkumy se zaměřovaly zejména na proces, kterým se média do role subjektu, který je schopen takového působení, dostala, praktické naplňování této role v konkrétních podmínkách dané společnosti s přihlédnutím k normativním představám a okolnosti pozorovatelné v případě, že se tuto roli nedaří naplňovat (Kunczik, 1995).

Dle Jiráka a Köpplové (2007) jsou médiím vlastní následující tři aspekty: Jde o společenské instituce, které zprostředkovávají zajišťování komunikace ve veřejné sféře, čímž se významně podílejí na definování, rozvoji a proměnách výkladu světa, sdílených významů a hodnot, tedy na podobě kultury. Mediální komunikaci je nutno chápat nejen coby přenos sdělení, ale zároveň též jako zdroj potvrzující platnost konkrétní ideologie. Je nutné přemýšlet o médiích v interakci s dalšími sociálními systémy, se kterými se navzájem ovlivňují a tvoří sociální konstrukci reality jako celek.

Jiráka s Trampotou (in Jiráka, Köppelová) hovoří o osamostatnění žurnalistiky coby výrazu veřejného a politického života společnosti a dále zastávání funkce institucionalizace kritiky a neformálního korigování politického rozhodování – myšleno ve stavu demokracie. Je však klíčové, aby tisk pochopil, že na svou vlastní svobodu musí nahlížet zároveň i jako na odpovědnost, která se má projevit ve volbě a stylu podání informací obsažených ve článkách (Hvízd'ala, 2000).

Typickým konzumentem médií je publikum v podobě početné rozptýlené skupiny osob bez charakteristických sociálních vazeb, hierarchie uvnitř skupiny a vzájemné komunikace. Profil publika konkrétního média je pak utvářen zejména tím, co

dané médium nabízí, na jakou cílovou skupinu se zaměřuje, jak je dostupné a podobně (Jirák, Köppelová, 2007).

1.3.1 Sociální konstrukce reality

Co se týče popisů masové komunikace, dlouhou dobu hrál prim Lasswellův model, který vypadal následovně: Někdo říká něco někomu nějakým kanálem a s nějakým cílem. Později byl tento model přepracován a jeho současná podoba vypadá následovně: Někdo vnímá nějakou událost a reaguje na ni v nějaké situaci pomocí nějakých prostředků, aby nabídl materiály v nějaké podobě, v nějakém kontextu, s nějakým obsahem a s nějakými důsledky. V této podobě modelu už se počítá s faktem, že událost a sdělení se mohou značně odlišovat (McQuail a Windahl, 1993, in Jirák, Köpplová, 2007). Tento popis je vystavěn na bázi přenosového modelu komunikace.

Dle kulturního modelu je na komunikaci nahlíženo jako na činitel konstruuující sdílený prostor významů, ve kterém se pohybuje populace, které je daná kultura vlastní. Je zdůrazňována skutečnost lidského sdílení světa společných významů, které jsou brány jako samozřejmost ještě před formulací konkrétního sdělení (Jirák, Köpplová, 2007). Vzhledem k tomu, že jde o určitý společný obraz sdílené konstrukce světa, je kulturní model komunikace zařazován mezi nosné pilíře sociální konstrukce reality, která kulturu pojímá jako prostor zprostředkovávající kontakt s realitou v určité strukturované podobě, prostor, který je zároveň významonosný, tyto významy jsou tvořeny v průběhu komunikace, která se zde odehrává (Jirák, Köpplová, 2007).

1.3.2 Profil analyzovaných médií

Pro účely této práce jsem coby podklad pro základní soubor zvolila čtyři zástupce z řad celostátních deníků, konkrétně Blesk, Mladou frontu DNES, Právo a

Aha!. Kritériem výběru byla čtenost daných médií v populaci - tyto údaje jsem získala z dat výzkumu Media projekt, která jsou dostupná prostřednictvím oficiálních statistik Unie vydavatelů (Media projekt, 2012).

Na prvním místě je u čtenářů deník Blesk, který si dle posledních oficiálních údajů Unie vydavatelů denně kupuje 1 244 000 čtenářů. V řadách čtenářů tohoto periodika převažují ženy ve věkové kategorii 20 – 60 let, jejich vzdělání je většinou bez maturity (Vidovičová, Sedláková, 2005).

Na druhém místě této statistiky se umístila Mladá fronta Dnes – tento deník denně čte 815 000 čtenářů. Jde o noviny řadící se mezi seriózní tisk určený i pro „nenáročné“ čtenáře, čehož dosahuje určitou masovostí. Deník klade důraz na komentované zpravodajství a tematické přílohy (Valterová, 2007). Jde o nejčtenější deník v domácnostech z nejvyšší socioekonomické skupiny, mezi čtenáři s vedoucím postavením a rozhodovací pravomocí, mezi podnikateli i dalšími skupinami. Čtenáři se středním vzděláním s maturitou a s vysokoškolským vzděláním tvoří 22 % čtenářů (MF Dnes, 2007).

Třetí místo obsadil deník Právo, který čte 419 000 čtenářů. Řadí se k tisku blízkému sociální demokracii, zaměřuje se na události z ČR i ze zahraničí, novinky, aktuality a zajímavosti (Valterová, 2007). Mezi čtenáři deníku Právo převažují muži a lidé žijící v manželství. Téměř polovinu čtenářů tvoří osoby ve věku 45-65 let – jde tedy o jedince na vrcholu kariéry. Více než 40 % čtenářů Práva má minimálně středoškolské vzdělání s maturitou (Právo, 2012).

Čtvrté místo patří deníku Aha!, který si kupuje 257 000 osob, profil čtenáře a tematické zaměření je obdobné jako u deníku Blesk.

2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce

Cílem práce je co nejděsnější přiblížení obrazu seniora, který nám je předkládám médiu, s přihlednutím k možným kulturním, politickým, sociálním, popřípadě dalším kontextům, které tento obraz spoluutvářejí a ovlivňují. V průběhu práce je sledován hlavní cíl, kterým je analýza obrazu seniora v nejčtenějších tištěných zdrojích (Blesk, Mladá fronta DNES, Právo, Aha!). Práce hodnotí současný stav zobrazování seniorské problematiky ve společnostech uznávaných médiích.

2.2 Výzkumné otázky

VO1: Podléhají mediální informace týkající se seniorů typizaci a/nebo stereotypizaci?

VO2: Používají média správně pojmy „senior“ a „důchodce“?

VO3: Je možné v médiích vyzorovat věkově podmíněnou diskriminaci?

3. METODIKA

Výzkumná část diplomové práce byla zpracována prostřednictvím následujících kroků, které kombinují kvantitativní a kvalitativní strategie:

1. Obsahová analýza tištěných zdrojů (data z období 1.1.2010 – 30.6.2012)
2. Konfrontace zjištěných údajů
3. Použití interpretativních metod - opora v Glaser-Strausově metodě grounded theory
4. Porovnání a zhodnocení výstupů všech výše zmíněných metod pomocí kategorizace a popsání každé z těchto kategorií vzniklých na základě výsledků výzkumu

Tento postup se v několika bodech liší od původního zadání práce. Mým původním záměrem bylo zahrnout do analýzy dat mimo tištěných zdrojů a jejich webových mutací rovněž nejnavštěvovanější internetové informační portály. V průběhu analýzy a zpracovávání jejích výsledků jsem však zjistila, že objem dat je natolik velký, že není možné vejít se do maximálního rozsahu práce, aniž bych musela získané výsledky zestručňovat a přistupovat k nim pouze povrchně – do závěrečného zpracování zanalyzovaných dat jsem tedy internetové informační portály nezahrnula. Vzhledem k tomu, že každý z deníků má i svou webovou mutaci, zůstal přesah do internetové sféry zajištěn. Dalším z bodů, které jsem v průběhu práce pozměnila, byly rozhovory s novináři – během zpracovávání výsledků mediální analýzy se ukázalo, že jeho zařazením by došlo k rozmělnění a roztříštění obsahu analýzy – rozhodla jsem se tedy od tohoto bodu výzkumu upustit.

Při volbě metodické opory jsem zvolila Glaser-Strausovu metodu grounded theory – tento postup je založen na vytváření teoretického vzorku („theoretical sampling“) a metodu konstantního srovnávání („constant comparative method“), která je postavena na bázi současné aplikace kódování a interpretace (Disman, 2002). Tato metoda umožňuje průběžné dotváření a modulaci metodologie v průběhu sběru dat,

z tohoto důvodu považuji výše uvedené změny od původního konceptu za odůvodnitelné a metodologicky podložené.

3.1 Kvantitativní strategie

Pro tuto práci je stěžejní kvantitativní strategií obsahová analýza dat. Tato metoda byla původně vyvinuta pro účel analýzy masmédií (Olecká, Ivanová, 2010). Jednotkou analýzy je v tomto případě článek. Jednotlivé články jsou tematicky řazeny do jednotlivých kategorií a následně interpretovány. Výčet kategorií je následující: Politika, Zdraví, Krimi, Životní styl, Finance, Práce, Příběhy, Názory čtenářů. Kategorie byly definovány a průběžně doplňovány v průběhu obsahové analýzy.

3.2 Kvalitativní strategie

V rámci finálního zpracování dat sesbíraných obsahovou analýzou jsou použity interpretativní metody. Tyto metody si, na rozdíl od metod pozitivistických, kladou za cíl porozumět sociální realitě, nikoliv ji popsat či vysvětlit (Olecká, Ivanová, 2010). Ve své práci jsem vycházela z Glasser-Strausovy metody grounded theory, která pracuje s nalezením znaků, jejich pravidelností a vztahů mezi nimi a jejich dalším pozorováním. Tato metoda je řazena k alternativní metodologii pro analýzu kvalitativních dat (Kronick, 1997).

3.3 Charakteristika výzkumného souboru

3.3.1 Základní soubor

Výzkumný soubor pro obsahovou analýzu médií byl vybrán na základě oficiálních odhadů čtenosti tisku dle Unie vydavatelů v letech 2010 – 2012, kdy byly z celostátních deníků nejčtenější následující: Blesk, Mladá fronta DNES, Právo, Aha!. Příslušné grafy uvádím v příloze. Samotná analýza vybraných médií probíhala s pomocí databáze monitoringu médií společnosti Anopress IT, a.s. Jako kritérium výběru článků byla stanovena přítomnost alespoň jednoho z následujících klíčových slov: senior, senioři, seniorský, penze, penzista, důchod, důchodce, důchodkyně, stáří, starý, staří, stařeček, stařenka, dědeček, babička. Výběr těchto klíčových slov nebyl náhodný, stejná použily autorky Lucie Vidovičová a Renáta Sedláková ve své mediální analýze obrazu seniorů z roku 2004 – vzhledem k vyčerpávajícímu rozsahu těchto slov jsem považovala za kontraproduktivní sestavovat nový seznam. K původnímu výše uvedenému výčtu jsem přidala pouze slova „dědek“, „bába“, „babka“.

3.3.2 Výběrový soubor

Vzhledem k obsahové analýze neúměrnému rozsahu základního souboru jsem pro samotný výzkum použila výběrový soubor. Tento soubor byl definován prostřednictvím stratifikovaného systematického výběru. Velkost souboru je následující: Pro deníky Blesk a Aha! 50 % a pro deníky Právo a MF Dnes 10 % základního souboru.

4. VÝSLEDKY

4.1 Vymezení a definice jednotlivých kategorií

Vzhledem k velkému objemu údajů získaných analýzou zdrojů jsou data rozdělena do níže definovaných kategorií, které byly tvořeny a průběžně aktualizovány souběžně s analýzou dat. Výsledky jsou vztahovány k tématu práce, nejde tedy o přesný popis reálné situace v dané oblasti, ale o její mediální interpretaci. Každému je věnována samostatná kapitola, která obsahuje výsledky analýzy všech kategorií. Na úvod každé kapitoly je zařazena pasáž z článku, který pro danou kategorii v daném periodiku pokládám za nejvíce vystihující. Výčet kategorií je následující:

Politika

Do této kategorie jsou zařazeny články týkající se jak stabilní, tak aktuální politické situace včetně sociálně politických změn a reforem – tématu v současné době velice často skloňovaném. Je možné se zde setkat i s názory čtenářů na politickou situaci. Do této kategorie patří také oblast sociální politiky včetně problematiky důchodů.

Zdraví a zdravotnictví

Do této kategorie spadají jak články týkající se zdraví a zdravotního stavu seniorské populace, tak aktuálního vývoje ve zdravotnictví. Významnou část této kategorie tvoří rovněž rady čtenářům seniorského věku – je zde možné vyzorovat, jakými zdravotními problémy dle úvah médií senioři trpí.

Krimi

Tato kategorie zahrnuje dva základní typy informací - senior coby oběť a senior coby pachatel trestného činu – první kategorie výrazně převyšuje. Zahrnula jsem sem také informace o pohřešovaných seniorech.

Životní styl

Tato kategorie je poměrně široce pojatá – obsahuje jak údaje odkazující k samotnému životnímu stylu seniorů, tak nejrůznější návody, které jsou, dle jejich autorů, užitečné pro seniory, popřípadě tipy na dárky a využití volného času.

Finance

Do této kategorie patří články, které se týkají vztahů mezi seniorem a penězi – ať už jde o odhady finanční situace seniorů či o názory této věkové skupiny na otázky týkající se peněz. Není zde zařazena důchodová problematika ve smyslu důchodové politiky státu.

Práce

Zde jsou zařazeny články zabývající se problematikou seniora na pracovním trhu. Objevují se zde popisné informace i názory čtenářů.

Příběhy

V této kategorii se střetávají jak příběhy známých osobností, tak příběhy neznámé. Může jít o popis příběhu osobou, která jej sama zažila, stejně jako osobou třetí, nezúčastněnou. Jsou zde rovněž zařazeny články týkající se životních jubileí, protože v nich je většinou obsažen alespoň letný nástin předchozího a současného životního příběhu jubilanta.

Názory čtenářů

V této kategorii jsou zařazeny texty obsahující názory čtenářů daného periodika v seniorském věku. Tato kategorie rovněž určitým způsobem reflektuje, jací čtenáři daný tisk čtou, respektive jací čtenáři považují za důležité sdělit prostřednictvím periodika své názory či komentáře.

4.2 Blesk

4.2.1 Politika

“Bude méně peněz”

PRAHA (hoř) – Přestože rozpočet Prahy bude v příštím roce o šest miliard chudší, politici už teď slibují hory a doły. ODS i ČSSD, které budou vládnout metropoli, chtějí jízdné pro děti do 15 let a seniory zdarma nebo postavit sociální byty.

(Blesk, 25.11.2010)

Články zařazené do této kategorie jsou v deníku uvedeny většinou buď přímo v rubrice „Politika“ či v jednotlivých regionálních rubrikách. Články z kategorie „politika“ ve většině případů postrádají prostý informativní charakter, jde zde většinou o popis dopadu na čtenáře, zejména co se ekonomické stránky věci týče. V případě potřeby vydává deník též samostatné přílohy věnované aktuálnímu dění, namátkou například „*Průvodce novinkami sociálního systému v roce 2012*“ (leden 2012) v březnu letošního roku pak příloha s názvem „*Průvodce novinkami zdravotního systému v roce 2012*“ – obě tyto přílohy byly dle odborníků pojaty spíše názorně.

Převážná část informací týkající se seniorské problematiky se, vzhledem k v současné době probíhajícím důchodovým reformám, týká výše důchodů. Další informace související s důchodovou problematikou se týkají výdajů státu na dávky starobních důchodů. Jako příklad může sloužit článek z 3.9.2010 s titulkem „*Co musí stát vydat*“: „...výdaje státu, které musí ze zákona vyplácet např. na nemocenskou a důchody, v příštím roce vzrostou o 28 miliard na 681 miliard Kč. Schodek rozpočtu bude třetí nejvyšší v historii – 135 miliard.“

Další skupinou článků zařazených do kategorie Politika se týkají situace v bytové politice – zejména problematiky regulovaného nájemného, která se začala výrazně manifestovat v letech 2010 a 2011. Senioři jsou zde zdůrazňováni v rámci skupin, které jsou tímto trendem ohrožené (například úryvek článku z 18.11.2011 –

“Vyšší nájem může přivést do složité situace až 25 tisíc seniorů, kterých se deregulace týká.”

Rovněž většina dalších politických informací z deníku Blesk se týká financí – je zdůrazňován všeobecný nedostatek peněz, který je často vztahován směrem k ekonomické krizi probíhající v posledních letech – a zde je opět zdůrazňován dopad tohoto finančního nedostatku na (seniorskou) populaci. Samozřejmě nechybí ani články informativního rázu – v roce 2012 se tak na stránkách Blesku řeší dopady nejnovějších sociálně politických reforem či problematika Karty sociálních systémů.

4.2.2 Zdraví a zdravotnictví

“POZOR, klouže to!”

Ohrožení jsme všichni, ale nejvíce zlomenin se v tomhle období ošetřuje u dětí a starších lidí. Dříve narození mají navíc větší potíže s udržením stability i na suchých chodnicích.

(Blesk, 24.11.2010)

“Z obra se stal šrot! Má tělo zničené jako dědek!”

(Blesk, 23.08.2010)

Do této kategorie jsou zařazeny články o zdravotní problematice, která se, dle autorů deníku Blesk, nejvíce dotýká seniorské populace. Často se zde objevují též návody, jak daným problémům předejít, popřípadě rady co dělat, když se tyto problémy objeví. Další významnou skupinou náležející do kategorie „zdraví“ je též problematika zdravotnictví – zejména regulační poplatky u lékaře a platby v lékárně. Část článků pojednává též o problematice zdravotního pojištění.

Dle deníku Blesk patří senioři k nejohroženější skupině obyvatel při jakékoliv extrémní situaci – ať už jde o varování před horkem (*“...problémy mívá i většina seniorů, kteří se těžko přizpůsobují teplotním změnám”* (15.6.2011)), zimou (*“Starí lidé by také při minus deseti neměli vycházet ven. I jejich termoregulace je horší, jsou více*

ohrožení zápalů plic.” (18.1.2012)), namrzlými chodníky či před smogem v ulicích. Co se týče doporučení, je zde možné narazit na zpopularizované fráze typu *“Aktivní přístup je půl zdraví”* (30.11.2012).

Část informací se týká i zdravotních problémů jednotlivců – od podrobnějšího popisu *“boje s nemocí”* po strohé zprávy typu *“Seniorka zkolabovala”* (30.7.2011). Některé články pojednávají také o deníkem předpokládaném dopadu konkrétních nemocí na seniory – například dle autora článku vydaného 30.11.2011 týkajícího se bércových vředů: *“... problémem pak může být dojít si do samoobsluhy, pro léky nebo vyvenčit psa...”*.

Další články spadající do této kategorie se týkají informací ohledně poplatků v oblasti zdravotnictví – Blesk si například bere na přetřes kauzu ministra zdravotnictví Hegera, který byl v červenci roku 2011 přijat do českobudějovické nemocnice, aniž platil poplatek za pobyt – deník uveřejnil výrazně nesouhlasné názory čtenářů z řad seniorské populace (například *“My jsme důchodci a platit musíme. A pan Heger nemusí, protože je ministr?”* (30.6.2011)) Další informace se týkají ochranných limitů v případě regulačních a dalších poplatků ve zdravotnictví.

V deníku Blesk se promítla i lékařská iniciativa *“Děkujeme, odcházíme”*, která vrcholila na přelomu let 2011 a 2012. Deník referuje o tom, že v nemocnicích *“...často zůstávají jen lékaři bez atestace a jejich kolegové v důchodovém věku..”* (11.1.2012).

Další články zabírající se seniorskou populací se týkají výsledků se zdravím souvisejících výzkumů a statistik – například 25.11. se čtenáři mohli dozvědět, že *“Češi a Češky jsou jedny z nejtlustších národů v Evropské unii. Ženy ve věku 65 až 74 let jsou dokonce vůbec nejobéznější! V populaci je takových zakulacených seniorek téměř 36 %.”*

4.2.3 Krimi

“Lidské hyeny okrádající důvěřivé seniory udeřily v domácnosti stařenky (83). Tu po předání deky okradly o 14 těžce naspořených tisícovek.”

(Blesk, 23.11.2011)

Do této kategorie spadá ve srovnání s ostatními kategoriemi nadprůměrná část článků deníku Blesk týkající se seniorů – velice často jde o krátké zprávy na pár řádků (rubrika „Bleskem“). Patří sem články, ve kterých senioři figurují jako oběti trestné činnosti, ať už nejružnějších krádeží, loupeží a přepadení či jako oběti vražd nebo týrání, které je nejčastěji připisováno rodinným příslušníkům. Vzhledem k časté útržkovitosti a velké podobnosti těchto článků nebudu, až na výjimky, hodnotit jednotlivé zprávy, ale kategorii „Krimi“ jako celek.

U článků pojednávajících o seniorech coby o obětech trestné činnosti je časté pojmenování pachatele „hyena“ či „falešný vnuk“. „Hyeny“ zpravidla útočí přímo, popřípadě si vymyslí poměrně jednoduchou záminku – můžeme se tak setkat s „*neskutečnými hyenami*“ (18.8.2010), „*hyenami s dekami*“ (15.12.2010) či dokonce s „*mladou hyenou*“ (23.11.2011). Typické jsou případy, kdy je senior okraden nečestnými obchodníky s dekami či brusiči nožů, popřípadě ke krádeži dojde na ulici. „Falešný vnuk“ v naprosté většině případů telefonuje s prosbou o určitý finanční obnos či o zapůjčení automobilu – pro požadované statky si pošle kamaráda či novou přítelkyni, kterou „babička“ ještě nezná. Dále jsou pachatelé nazýváni například „ničemy“ či „postrachy stařenek“.

Deník Blesk používá v souvislosti se seniory – oběťmi řadu přídavných jmen – senioři jsou dle tohoto periodika „*důvěřiví*“, „*bezmocní*“, „*bezbranní*“, „*slabí*“, „*zapomnětliví*“. Velká část jich také „*doplatila na důvěřivost*“. Bez zajímavosti nejsou ani slovesa vyjadřující konání pachatelů – seniorům něco „*nakukali*“, „*nalhali*“, „*vyprávěli pohádky*“, „*obloudili je sladkými řečmi*“, peníze od nich „*vylákali*“ či se „*vloudili*“ do domu/bytu.

Označení seniorů je často expresivní, kromě neutrálních pojmů „*senior*“ a „*důchodce*“ se můžeme setkat s výrazně citově zabarvenými podstatnými jmény jako „*stařenka*“, „*stařík*“, „*staroušek*“, „*babička*“, „*děda*“ či „*stará paní*“. Autoři článků rovněž spoléhají na sousloví typu „*chodec opírající se o hůl*“, „*roztržitá žena*“, „*napadený stařík*“, „*bezmocná důchodkyně*“, „*bezbranná seniorka*“, „*zapomětlivá důchodkyně*“ či „*důvěřiví senioři*“.

V případech, kdy je pachatelem seniorovi odcizen určitý finanční obnos, jde často o „*životní úspory*“ či „*část životních úspor*“, popřípadě o „*těžce naspořené*“ tisícovky/stokoruny.

Články, které popisují seniory jako iniciátory trestného činu, kladou často důraz na kontrast mezi seniorským věkem pachatele a trestným činem jako takovým – můžeme se setkat například se slovními spojeními „*babička hrozila*“ (11.12.2010), „*vzteklý děda*“ (21.11.2011) „*vraždící senior*“, „*stařík vzal na choť kladivo*“ (10.9.2010), „*opilý důchodce (62)*“ (9.10.2011), „*stará na řízení*“ (22.11.2011), „*senior (62) kapsářem*“ (.8.2011), a podobně. Tyto expresivní výrazy jsou často použity v titulku, v dalším popisu situace už novináři používají spíše neutrální pojmy typu „*senior*“ a „*důchodce*“.

4.2.4 Životní styl

“Odkrojit si z důchodu část na dovolenou nebo víkendový pobyt v tuzemsku není lehké. Ale proč byste jen kvůli tomu, že pobíráte důchod, měli sedět doma u televize, když můžete dělat tolik zajímavých aktivit?”

(Blesk, 25.11.2011)

Články zabývající se samotným životním stylem seniorů se ve velké míře týkají seniorské aktivity, nad kterou je často vyjádřen úžas – to je patrné například ve článku z 31.10.2011, kdy „*...aktivní senior Jaroslav Hueber dostal energickými pohyby všechny*

do kolen.“. Aktivita je doporučována zejména „starším ženám“ – když „...cvičí a vyhýbají se televizi, chrání se svým životním stylem před depresí.“ (15. 1.2012).. Některé další články „vysvětlují“, že „...jako senior můžete zažít i kuriózní aktivity - v důchodu se vůbec nemusíte nudit.“ (25.11.2011).

Životní styl seniorů je dle deníku Blesk často ovlivněn nedostatkem financí – za vše hovoří článek zařazený v úvodu této kategorie. Také mnozí výherci nejrůznějších soutěží či sportovních utkání v předdůchodovém věku si plánují, po pokrytí momentálně preferovaných výdajů, „nechat ostatní peníze na důchod“.

Dalším limitujícím faktorem, který se promítá do životního stylu seniorů, jsou též zdravotní obtíže – takže například s telefonem zařazeným dne 12.12.2011 do nabídky vánočních dárek pro seniory nebudou mít problém telefonovat „ti, kterým se třesou ruce a slábne jim zrak“. Autorka dalšího předvánočního článku s typy na dárky rovněž doporučuje jednoduchý telefon, protože „...zvlášť pro starší lidi je obsluha moderních a složitých přístrojů téměř nemožná...“. Další charakteristikou, kterou seniorům připisuje například článek z 11.11.2010, který pojednává o práci takzvaného živého eskalátoru, zmiňuje i „nepříjemné a nadávající lidi a nedůvěřivé seniory“, o pár řádků níže autor zmiňuje několik incident s pasažéry, přičemž se rozepisuje pouze o jednom, který vyvolal „starý muž s kyselým výrazem“. Primátor Ústí nad Labem se v prosinci roku 2012 dle dopisu jedné čtenářky deníku Blesk v situaci týkající se neuklizených chodníků v zimním období nechal slyšet, že „...senioři, jak je zná, mají zásoby jako za války, takže nepotřebují chodit nakupovat,“ – periodikum této informaci přidělilo název „DŮCHODCI, NEVYCHÁZEJTE!“ Naopak redaktorka Kateřina Pokorná „...na seniory v poslední době nedá dopustit a brání je před těmi, kteří je obviňují, že si chodí do ordinace lékaře jenom popovídat a že berou pracovní místa mladým.“ (22.11.2010).

Co se týče typů na dárky, nabízí deník Blesk široké spektrum předmětů a služeb, které „babičky a dědy“ „zaručeně potěší“. Jde například o již výše zmiňovaný telefonní přístroj, hole na nordic walking, konvičku na čaj, robotický vysavač, dárkový poukaz na

lázeňské procedury či široké spektrum lékárenského sortimentu a potravinových doplňků v dárkovém balení.

Za zmínku rovněž stojí spojování seniorů s dětmi a osobami se zdravotním postižením – například 26.8.2010 spustila Praha televizi „...tematicky zaměřenou především na postižené a seniory,“, v únoru roku 2012 mohli senioři v areálu Lipno „lyžovat za dětské ceny“ a podobně.

Nicméně deník Blesk přináší i pozitivní informace, například ve článku „To nejlepší na stará kolena“ z 14.11.2011: „*Děsí vás stáří? Už nemusí. Podle odborníků z německého Gothenburgu jsou totiž současní senioři mnohem aktivnější než lidé před třiceti lety. Mají více sexu, jsou společenější i inteligentnější..... Navíc se dá prý očekávat, že koncem století bude průměrný věk Evropana kolem 100 let! A pak že není podzim života nic moc.*”

4.2.5 Finance

„Musíme vyžít z jednoho důchodu. Vánoce kvůli gaunerovi slavit nebudeme.“

(Blesk, 18.11.2011)

Problematika finanční situace seniorů se prolíná napříč předchozími i následujícími kategoriemi – velice často je „důchodce“ automaticky zařazován do skupiny sociálně slabých spoluobčanů, pravidelně se objevují též slovní spojení jako například „*vyžít s důchodem*“, „*odkázána jen na důchod*“ a podobně. Data týkající se této kategorie je možné najít i v názorech čtenářů, kterým je však věnován samostatný oddíl. Již zmíněné informace zde nepokládám za nutné opakovat - proto se pouze lehce dotknu dalšího aspektu, který deník Blesk zmiňuje v souvislosti se seniory, a to prodejním akcím zaměřeným na tuto skupinu populace – například zaměstnanci jisté společnosti působící ve Středočeském kraji „*...přemluví seniora ke spotřebitelskému úvěru, když nemá peníze na nákup zboží – jejich provize je pak dvojnásobná.*“ (18.6.2010). A varování zaznívá rovněž z úst či spíše z per samotných čtenářů –

například čtenářka z Plzeňska by v této souvislosti „...ráda varovala důvěřivé důchodce, aby nenaletěli podvodníkům jako ona.“ (20.6.2012).

4.2.6 Práce

„Jak hledat práci po padesátce?“

(Blesk, 15.8.2011)

Problematika seniorů na pracovním trhu též odráží sociálně politické změny týkající se pracovní politiky – například „sankce“ seniorům, kteří pobírají starobní penzi a zároveň si přivydělávají, do hry vstupují také výhody přiznávané firmám zaměstnávající osoby na trhu práce znevýhodněné.

Deník Blesk se v souvislosti se „seniory“ a pracovním uplatněním věnuje zejména problematice obtížného zaměstnání osob v předdůchodovém věku – trh práce chápe jako obtížně zaměstnatelnou už osobu ve věku 50 let a více. Z tohoto důvodu zde uvádím slovo „senior“ v uvozovkách. Články v této kategorii se poprvé přímo dotýkají ageismu jako takového, tedy diskriminace z důvodu (zde „vysokého“) věku, přičemž v mnohých případech je zde na tuto alternativu přímo poukazováno – například článek z 15.8.2011 poukazuje na dvojnásobné problémy generace 50+ v podobě „*diskriminace některými zaměstnavateli a snížené sebedůvěry*“. Obtížnou zaměstnatelnost osob náležejících do této věkové skupiny potvrzují i jiné články, které hovoří například o tom, že „...ztráty zaměstnání se nejvíce obávají hlavně starší lidé...“ (28.11.2011) či informace, že „...nejhorší to mají lidé před důchodem...“ (3.12.2011).

Další skupinou článků jsou takové, které seniory k aktivitám směřujícím k zvýšení pracovního uplatnění přímo vybízejí – například z doporučené nabídky přípravných kurzů zprostředkovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí by si „...měl vybrat každý, ať už čerstvý absolvent, senior, dlouhodobě nezaměstnaný či maminka na mateřské dovolené...“ (14.11.2011) – nebo o ní alespoň referují – dle

periodika si senioři, zejména před Vánoci, „...přivydělávají zejména v oblasti gastronomie, v prodeji a v obchodě...“ (5.12.2010).

4.2.7 Příběhy

“Spor dvou rodin kvůli hrobovému místu, který úřednice pronajala dvěma majitelům, přerůstá v tragédii. Jeden z aktérů zemřel na infarkt a jeho odpůrkyně je po mozkové mrtvici. Její manžel, který u soudu spor o hrob prohrál, je u konce se silami. Nemůže být totiž se ženou ani pohřben do vlastního hrobu, za který zaplatil desetitisíce, a navíc mu hrozí exekuce.”

(Blesk, 15.3.2012)

V deníku Blesk je možné nalézt čtyři základní roviny příběhů – první se týká tragických událostí, kterým jsou senioři vystaveni – často jde, na rozdíl o články z kategorie “krimi”, o delší text, kde je nastíněn i životní příběh protagonistů – příklad můžeme vidět v úvodní části této kategorie. Druhou variantou jsou životní příběhy celebrit – dozvíme se tedy třeba to, že *“Jana Hlaváčová (73) zůstala bez peněz,”* (15.11.2011) a podobné informace. Třetí možností jsou životní příběhy jubilant, kde často bývá zdůrazňován předchozí těžký život a současný optimismus a nezdolnost daného seniora, který bývá často označován jako *“čiperný”* či *“stále aktivní”*. Poslední variant příběhů tvoří články popisující určitou událost – například rozkrývání rané poválečné historie v obci Dobronín (21.8.2010), kdy *“Čiperného důchodce Brtnického prý po tolika letech od války už přešel strach.”*, a dále.

4.2.8 Názory čtenářů

“ŠETRÍ NA DŮCHODCÍCH”

Tak konečně se my senioři můžeme "těšit" na lepší časy. Kvůli ministru zdravotnictví budeme umírat zdraví a hlavně o hodně dřív. Sestavil totiž pracně nový zákon, podle kterého budeme na

operace čekat déle a budeme brát léky, které budou horší, ale levnější. Proto umřeme dříve a nebudeme aspoň nikomu vadit. Peníze z našich důchodů zůstanou státu a všichni budou spokojeni. Jen zapominají, že žít se chce starému i mladému a stáří a nemoc se nakonec nikomu nevyhnou.

Olga Humlíčková, Děč

(Blesk, 5.11.2010)

Do této kategorie jsou zařazeny názory čtenářů, které byly zaslány do redakce – ať už prostřednictvím pošty či elektronicky. Prostřednictvím této kategorie je rovněž možné alespoň zhruba odhadnout názorové nastavení seniorů z řad čtenářů deníku. Místo dlouhého popisu nechám „hovořit“ samotné přispěvatele do diskuzí na stránkách periodika:

“Každý plátce daně má dát 100 Kč na povodně. Ono to není moc, ale jak pro koho. Pobírám starobní a vdovský důchod, který z daleka neodpovídá celostátnímu průměru. Mám to štěstí, že si mohu přivydělat prodejem vstupenek v kině. Za měsíc červenec činil můj zdaněný plat 765 Kč čistého. A to mě ještě seberou další stokrunu. Jen tak dál, páni ministři, a nezapomeňte to odhlasovat. Ono se říká, na chudý lid musí být přísnost.” (20.08.2010)

„Od té doby, co stát zrušil pohřebné, přibývá pohřbů bez rozloučení a bez parte. I obyčejná kremace bez velkého obřadu přijde rodinu na 20 tisíc Kč. Ne každý tuto sumu má, zvláště, jde-li o případ, kdy zemře druh nebo družka v důchodovém věku. Důchodce se těžko dostane ke vkladní knížce zesnulého a žádná bankovní instituce mu nepůjčí, protože už má také "na kahánku". Místo úspor na pohřebném by měli zavést třeba svatební daň! Když má někdo tolik peněz na svatební veselí pro 60 i více osob, na šaty pro nevěstu a družičky od nejdražších návrhářů, bude pro něj legrace zaplatit ze svatby daň.

Otrávená Táboračka” (16.2.2012)

„Když dnes vidím, kolik člověk nechá po doktorech a v bankách za rok za všechny možné poplatky, položím si vždycky otázku: Byly to vážně dřív tak zlé časy? Nějaké placení u doktora neexistovalo, platili jsme si zdravotní pojištění a o víc se nemuseli starat. Na vkladní knížce s roční výpovědní lhůtou byl úrok 4 procenta bez

dalšího zdanění a hlavně bez veškerých poplatků! Tenkrát, to jste s vkladní knížkou přišli ve spořitelně k okénku, byli jste obslouženi úředníkem a neměli jste přiděleného, vesměs otráveného, bankéře. Taky nechyběly peníze na penze, ve školství a zdravotnictví, vždyť dnes je to hrůza! Ted' sice máme ty banány, zato platíme v bankách, u doktorů za prohlídky, za předepsání receptu, za ošetření na pohotovosti, za pobyt v nemocnicích a porodnicích, prostě všude. Je mi z toho nanic, člověk aby vydělával jenom na zaplacení nutných poplatků.” (19.4.2012).

4.3 Mladá fronta Dnes

4.3.1 Politika

“Vláda ví, proč spěchá s důchodovou reformou, protože i ve srovnání s rokem 2001 v Česku žije o 200 tisíc seniorů nad 65 let víc - nyní 1,6 milionu, předtím 1,4 milionu. Co bude dál?”

(MF Dnes, 16.12.2011)

Informací týkajících se aktuálního politického dění či stabilní situace v oblasti politiky jsou v deníku MF Dnes pojety komplexně, často jde o delší ucelené texty obsahující popis situace a její vývoj. Články spadající do této kategorie je možné číst zejména v rubrice Z domova, Ze světa, Ekonomika, Názory či v regionálních mutacích. Některé články o situaci hovoří hlavně z popisného hlediska, aniž by se autor rozepisoval o možných dopadech na občany – zde jde hlavně o různé politické analýzy, jindy text obsahuje i praktické hledisko politického opatření. Pro deník jsou typické nepravidelné zvláštní monotematické přílohy, které obsahují informace o aktuálním dění – vyšla tak například příloha zabývající se aktualitami – namátkou například příloha *“Průvodce novinkami sociálního systému v roce 2012“* (leden 2012), o několik měsíců později pak dle odborníků podrobně pojatá příloha *“Průvodce novinkami zdravotního systému v roce 2012“* (březen 2012). V obou případech šlo o inzerci iniciovanou vládou, která byla zpracována ve třech grafických verzích zaměřených

primárně na cílovou skupinu periodika, kterému byla určena. Nejde o materiál zaměřený přímo na seniorskou populaci, ale jsou zde mimo jiné obsaženy informace pro tuto věkovou kategorii klíčové. Odborné kruhy tiskovinně vyčítají sugestibilitu zejména z důvodu fotografického materiálu, který tvoří hlavně fotografie usmívajících se občanů radujících se z nových sociálních reforem.

V některých textech deníku MF Dnes je nápadné automatické slučování skupiny seniorů a skupiny sociálně slabšího obyvatelstva – například zdražování nájemného Jihomoravském kraji *“...se nedotkne důchodců a sociálně slabých...”* (MF Dnes, 18.12.2011), finance získané privatizací některých bytů chtěli pražští radní použít na *„bydlení pro seniory a chudší rodiny“*, deník též referuje o tom, že v rámci Evropské unie došlo k zamítnutí kroků, které by *„dopadly na nízkopříjmové zaměstnance a důchodce“* (15.10.2012).

MF Dnes též v regionálních mutacích věnuje prostor seniorů se dotýkajících informacím z regionů, které informují například o brněnské nutnosti *„...osekat hlavně příspěvkové organizace města jako jsou domovy důchodců, Dům umění města Brna či Knihovna Jiřího Mahena,“* (MF Dnes, 29.11.2011) nebo o česko-saském projektu *„Společně v sociálních službách“*, kde se *„Sasové a Češi navzájem učili, jak zpříjemnit život obyvatelům domovů důchodců“* (MF Dnes, 12.12.2010).

Další informace zahrnuté do této rubriky dopadající na seniorskou populaci se točí kolem standardních témat, namátkou jde například o situaci ohledně deregulace nájemného či informace týkající se Karty sociálních systémů. Deník uvádí i články týkající se volebních zvyklostí seniorů – například koncem roku 2011 byl dáván do souvislosti výsledek internetové ankety týkající se současných kandidátů na post prezidenta, ve které se na první pozici umístil Tomio Okamura s názorem, že *“...k volbám chodí nejčastěji důchodci – asi vyhraje důstojný kandidát, který má něco za sebou a neobjíždí republiku se zábavnou show”* (MF Dnes, 29.12.2011).

4.3.2 Zdraví a zdravotnictví

“Agresivní přetahovací kampaně zdravotních pojišťoven skončí”

"Najatá náborářka VoZP mým rodičům seniorům tvrdila, že po Novém roce si budou jako pojištěnci VZP sami platit své léky," rozčiluje se pan M. v dopise VZP, který má MF DNES k dispozici. "Když jsem odmítl přestoupit, zástupce VoZP se mi vysmál, ať tedy zůstanu u krachující pojišťovny," stěžuje si jiný klient VZP, pan J. K.
(MF Dnes, 30.11.2011)

Informace týkající se zdraví a zdravotnictví jsou v deníku situovány nejčastěji v rubrice Z domova, v regionálních přílohách či ve specializované příloze Zdraví. Rubrika Z domova obsahuje zejména články zaměřené na situaci ve zdravotnictví – skloňována je tak problematika regulačních poplatků, plateb v lékárně či za pobyt v nemocnici či problematice zdravotního pojištění. V březnu roku 2012 vyšla již výše zmiňovaná vládou iniciovaná příloha „Průvodce novinkami zdravotního systému v roce 2012“, která byla zaměřená na výčet všech změn dopadající na zdravotnictví, které jsou aktuální v letošním roce.

Deník MF Dnes uvádí i reportáže, ve kterých dává výše zmiňované údaje do souvislostí zejména prostřednictvím nejrůznějších srovnání a statistik – například v prosinci 2011 si čtenáři mohli přečíst, že *“Nemocnice je za 100,-Kč za den, doma to stojí víc”* – šlo o příklad demonstrováný na srovnání výdajů několika seniorů, kteří pobývají ve svém přirozeném prostředí (MF Dnes, 1.12.2011).

Regionální přílohy informují většinou o zdravotnických zařízeních v dané oblasti – například lékařka již zrušené výjezdní zdravotní služby ze Zlína referuje o tom, že *“...jezdila hlavně za staršími lidmi...”*, kterým reorganizace nemocnice může způsobit problémy (MF Dnes, 29.12.2010) či se můžeme dozvědět, že zavřením interního oddělení nemocnice v Českém Těšíně se *“...obavy českotěšínských seniorů naplnily...”* (MF Dnes, 17.12.2011).

Další příspěvky deníku týkající se seniorů a zdraví či zdravotnictví se týkají preventivních akcí – například krnovská radnice plánuje v případě hrozby smogu *“...varovat školy, školky i domovy důchodců,”* (MF Dnes, 17.12.2011). Do této skupiny článků je možné zařadit též osvětové informace týkající se důležitosti běžných preventivních prohlídek a screeningových vyšetření jako například mamograf či vyšetření na okultní krvácení i v seniorském věku včetně informací ohledně nároku

pacientů na tato vyšetření (naposledy MF Dnes 31.3.1012), popřípadě varovné články týkající se například negativních dopadů nezdravého životního stylu a obezity – za všechny mohu uvést článek z 16.12.2011, který uvádí, že se člověk *“...každodenním požíváním přemaštěného jídla dobrovolně připravuje o několik let života a chystá si bolestivé stáří...”*.

Další články mají přechod do sociálně-psychologické sféry – jde například o poptávku nemocnic či zdravotnických zařízení po “dobrovolných pečovateli” či dobrovolnících, kteří by *“...potěšili návštěvou seniora ležícího v nemocnici...”* (MF Dnes, 10.3.2010) či o referencích o léčebných přístupech či literatuře zabývající se touto tematikou – například jedna z těchto knih školí lékaře mimo jiné v *“hovorech se seniory”* (MF Dnes, 14.10.1011).

Bez zajímavosti nejsou ani reportáže, na kterých se podílejí samotní čtenáři deníku – často jde o rady a reference týkající se jednotlivých nemocnic, zdravotnických zařízení či srovnání českých a zahraničních lázní (MF Dnes, 19.12.2010). V návaznosti na tyto články se na stránkách deníku může rozvinout diskuze, kde si čtenáři prostřednictvím zpráv vyměňují názory týkající se daného tématu a navzájem si potvrzují či vyvracují své zkušenosti.

4.3.3 Krimi

“Mladý násilník jde na 16 let za mříže”

Osmášedesátiletá žena se ubránila brutálnímu útoku lupiče. Vyrušila ho, když jí vykrádal dům.

Odsouzený seniorku napadl nožem letos v červnu, když ho vyrušila při krádeži v domě.

“Poškozená vypověděla, že obžalovanému po celou dobu útoku nešlo o nic jiného než ji usmrtit,” uvedla soudkyně Eva Miláčková.

(MF Dnes, 08.12.2011)

Články zařazené do této rubriky je v periodiku možné najít zejména v regionálních přílohách. Jde jak o kratší zprávy informující o povaze a aktérech trestného

činu, tak o souvislejší texty, ve kterých je případ doplněn o podrobnosti. Patří sem opět články referující o seniorech coby obětech trestné činnosti či texty pojednávající o seniorech jako o pachatelích. Jsou zde zařazeny i informace týkající se pohřešovaných seniorů. Články hovoří zejména o krádežích, vloupáních, přepadeních, vraždách či pokusech o zabití, popřípadě o domácím násilí páchaném na seniorovi nebo seniorem (v tomto případě jde většinou o násilí směrem k manželskému partnerovi či sourozenci rovněž v seniorském věku). Styl článku je většinou sdělovací, oproštěný od přílišné expresivity a citového zabarvení – ovšem i v deníku MF Dnes je možné setkat se s titulkem *“Zloděj okrádá stařenky”* (MF Dnes, 3.12.2010) či *“Falešní kontroloři okradli slepou stařenku”*, o které se v dalším textu článku hovoří už korektněji coby o *“nevidomé seniorce”* (MF Dnes 2.12.2011). Až na tyto výjimky se v textu hovoří většinou o “seniorech” či o “důchodcích”, neobvyklé také není označení osoby prostřednictvím pohlaví a věku (*“osmašedesátiletá žena”*). Řada novinářů též respektuje soudní terminologii a píše o “poškozené”, “napadeném” či “obžalovaném”, aniž by byl věnován primární prostor faktu, že jde o osobu v seniorském věku či o pobíratele starobního důchodu. Ani v případě, kdy jde o pachatele v seniorském věku, se MF Dnes neuchyluje k expresivním obrátům ve spojení s osobou pachatele či jeho oběti.

Články pojednávající o násilí či nedostatku péče až týrání svěřené osoby v pobytových zařízeních pro seniory mají většinou shodnou stavbu – jde o rozsáhlejší text, který je doplněn výpověďmi příbuzných klientů daného zařízení, popřípadě klientů samotných, většinou obsahuje také vyjádření ředitele zařízení, ať už přímo sdělené novinářům nebo zprostředkované. V jednom případě jsem v této souvislosti narazila na termín *“zařízení pro přestárlé”* (MF Dnes, 8.4.2010).

Další typ článků zařazených do kategorie “krimi” je spíše preventivního charakteru – za všechny mohu uvést například podzimní doporučení ohledně zabezpečení na zimu opouštěných chat a chalup proti zlodějům a samozvaným nájemníkům (MF Dnes, 1.11.2010, 16.10.2011) či předvánoční varování doporučující zvýšenou ostražitost při nákupech (MF Dnes 17.12.2011, 20.12.2011). Tyto články zpravidla obsahují výpovědi osob popisovaným nebezpečím dříve poškozených –

například seniorka M.V. z Českých Budějovic má za sebou nepříjemnou zkušenost, kdy *“...v jednom obchodním centru nakupovala potraviny, nechala v košíku kabelku a šla jen pár metrů k regálu pro džus. Dle svých slov na košík pořád koukala, otočila se jen na pár vteřin a taška s peněženkou byla pryč.”*, (MF Dnes, 20.12.2011). Obdobný případ se stal ve Znojmě, kde *“...důchodkyně nakupovala v obchodním domě v Jarošově ulici, kabelku si odložila do nákupního vozíku a soustředila se na vybírání zboží. A právě toho využil zloděj, který ženu okradl o 13 tisíc korun.”* (MF Dnes, 17.12.2011). Tyto autentické příběhy jsou doplňovány radami odborníků, co dělat a jak se chovat, aby k podobné situaci příště nedošlo. Další články se týkají na seniory zaměřených preventivních aktivit iniciovanými jednotlivými samosprávnými celky – například v Ostravě, která dle autora článku *“chudne a šetří”* *“...neomezí ani preventivní akce pro děti a seniory...”*. (8.4.2011),

Do této kategorie jsem zařadila i články obracející se na čtenáře se žádostí o pomoc při hledání pohřešovaného senior – většinou jde o text kratšího až středního rozsahu, který obsahuje věcné informace ohledně vzhledu a oděvu pohřešovaného, místa, kde byl naposledy spatřen, popřípadě další detail v podobě zvláštního znamení či toho, zda u sebe senior má či nemá doklady, léky a podobně (například MF Dnes 28.12.2011, 16.3.2012, 10.6.2012).

4.3.4 Životní styl

“Copak tu děláte tak brzy?” oslovila na zastávce odvážná důchodkyně čerta. Připomněla, že Mikuláš má chodit teprve dnes. Okolostojící děti už tak odvážné nebyly. “Začínáme dřív, abychom to stihli,” zablekotal do vytřeštěných dětských očí čert.”
(MF Dnes, 05.12.2010)

Do kategorie “životní styl” jsou zařazeny nejrůznější doporučení a typy vztahující se dle deníku k životnímu stylu seniorů, dále pak typy na dárky pro seniory a nakonec články týkající se kvalit a tvrzení, které dle periodika souvisí se seniorským

stylem života. Zajímavou součástí je též soubor článků z konce roku 2011, který naráží na výsledky výzkumu, který měl ohodnotit nejlepší a nejhorší místa pro život v rámci České republiky – jedním z hodnotících kritérií byly i služby poskytované seniorům, zejména dostupnost lůžek v sociálních zařízeních či investice, které daná oblast směrem k seniorům vydává.

MF Dnes opět vyzdvihuje aktivitu seniorů, kterou ve člancích často podtrhává označováním aktérů článku souslovími jako například *“čiperný důchodce”* (MF Dnes 16.5.2010), *“aktivní senior”* (28.12.2010) či *“vitální a aktivní stařenka”* (10.2.2012). Deník obsahuje též pozvánky na *“výlety s klubem dříve narozených”* (MF Dnes, 13.3.2012), *“cvičení pro seniory”* (5.3.2010, 16.5.2011, 18.2.2012 a dále), *“ples pro seniory”* (16.1.2011), *“čaje o páté”* (4.10.2010) či *“taneční večery a odpoledne”* (26.3.2010, 11.2.2011, 18.5.2011). Rovněž je možné narazit na nabídky *“tradičního cvyklu přednášek pro seniory”* (12.12.2011) či kurzů cizího jazyka nebo základních znalostí práce s počítačem, kam se může *“přidat kdokoliv, student i důchodce”* (8.5.2012). Výjimkou nejsou ani informace o aktivitách seniorských klubů – například zástupci toho havířovského *“opět nezklamali, neboť do nemocnice přinesli vlastnoručně vyrobené hadrové panenky, s nimiž si hrají nemocné děti”* (10.8.2010).

V dalších člancích spadající do této kategorie se osoba neseniorského věku vyjadřuje o seniorech a jejich životním stylu – například dle majitele jedné jihočeské restaurace chodí do jeho podniku na štedrovečerní menu *“...třeba důchodci, kteří chtějí klid a večer bez starostí,”* (10.12.2010) či jedna ze služebně nejstarších pražských poštovních doručovatelek už *“...zná každého starousedlíka – kdo nedočkavě čeká na důchod, kdo na dopis od příbuzných a kdo na samu doručovatelku,”* (15.12.2011). Autor článku, který hovoří o dodávce chleba dle staré receptury do pražských Holešovic, se podivuje, že mezi lidmi ve frontě jsou *“...často i senioři, přestože bochník není zrovna levný,”* – dotazovaná osmašedesátiletá M.J. *“vysvětluje, proč kupuje mnohem dražší chléb”* tím, že *“ho rozkrájí a část dá vnoučatům”* (15.4.2012).

Jiné články v kategorii životní styl referují o nákupních zvyklostech seniorů – například během *“nákupní horečky v zóně Domoradice”* si *“...důchodci prohlížejí papuče a tatínkové a maminky hledají dárečky,”* (17.12.2011), v jiném článku se

“seniorka M.K.” z Krumlova svěruje, že “...obchody střídá podle slev – teď zrovna míří do Tesca, nabízejí tam levnější cukr,” zatímco “Štěpán, který bydlí u zámku, dává přednost nákupu pečiva v COOPu.” (14.6.2012).

Co se týče tipů na dárky, které dle periodika udělají seniorům radost, je zde doporučován například tablet, díky kterému *“senioři celosvětově přicházejí na chuť internetu” (15.12.2011)*, elektrokolo, které ovšem dle autora *“není jen pro důchodce a bábovky” (10.12.2010)*, popřípadě nejrůznější *“kurzy, poukazy na výlety, knihy nebo krokoměry” (9.12.2011).*

Obzvláště v předvánočním období se na stránkách deníku objevují informace ohledně svátečních akcí ve zdravotnických zařízeních – například na Vysočině *„Nechodí jen za dětmi, andělé i čerti rozveselí také těžce nemocné - rok co rok na tyto postavy čekají napjatě také senioři na oddělení dlouhodobě nemocných. Pečovatelky v rolích anděla a divokých čertů to potvrzují. “Stalo se, že pacient úplně rozkvetl, když jsme tam s ním chvíli řádili, nebo že se rozplakal dojetím,” vzpomíná Alena Palánová. “Reagují většinou nadšeně. Dědečci, kteří před chvílí leželi bezvládně na posteli, dělají prostopásné nabídky čerticím, jiní ochotně zazpívají a pak se radují z nadílky”, popisuje pečovatelka.” (9.12.2010).* Dobrovolníci z pardubicka zase *“...docházejí do nemocnic bavit nemocné na geriatrici, v domově důchodců hrají Člověče, nezlob se, doprovázejí na výlety nebo chodí nakupovat.” (20.4.2012).*

4.3.5 Finance

„Zároveň je zřejmé, že NERV cítí potřebu demonstrovat solidaritu bohatších a lépe vydělávajících s těmi chudšími. Ono toho v českém rozpočtu momentálně k jednoduchému škrtání už moc není. Veřejnost vzrušující téma zmrazení výše důchodů je jednou z mála možností, kde lze něco efektivně získat. Je skutečností, že výdaje na penze kvůli růstu počtu penzistů porostou o více než čtyřicet miliard korun i bez valorizací, a to je hodně tvrdé. Na druhou stranu zvýšení daní z příjmu nad sto tisíc měsíčně či nárůst daní z nemovitostí postihnou ty bohaté a může to být citelné. Nakolik to důchodce uklidní, je však hodně diskutabilní otázka.“

(MF Dnes, 12.12.2011)

I v deníku MF Dnes se problematika finanční situace, kterou seniorům periodikum přisuzuje, prolíná napříč předchozími i následujícími kategoriemi. Kromě toho je možné zmínit nepřeborné množství dalších článků – namátkou například zprávu o nebezpečných schodech v jednom z pražských domů, kde *“ze dvou třetin žijí senioři, a ti prostě nemohou investovat několik tisíc do opravy chodníku, který využívá veřejnost,”* (10.1. 2012), v Brně dle jednoho článku z března 2012 *“žije mnoho důchodců a matek samoživitelek, které žijí pod hranicí chudoby.”* Článek z prosince roku 2011 hovořící o výpadku přívodu tepla v Týně nad Vltavou z důvodu opravy teplovodu je opatřen podtitulkem *“Seniorka by chtěla slevu”* (30.12.2011). V Rychnově inzerují *“zvláštní nižší sazby poplatků za psa pro invalidy, důchodce, vdovy a vdovce”* (6.12.2010), několik regionálních příloh se v předvánočním čase pozastavuje nad tím, že nebankovní společnosti až podezřele ochotně slibuje, že *“...půjčí dokonce i maminkám na rodičovské dovolené či důchodcům...”* (6.12.2011).

Zejména pražská příloha deníku se každý rok v zimě zabývá problematikou osob bez přístřeší, mezi něž patří stále více seniorů. Situace je obdobná i v jiných částech republiky – například dle vedoucího libereckého centra Naděje *“...jsou další ohroženou skupinou senioři, kteří se nedostanou do domova důchodců,”* (27.12.2012). Pro srovnání k nám proudí i zprávy ze zahraničí, například v rámci nakupování státních obligací v předlužených evropských zemích *“...jeden důchodce vložil 65 tisíc eur (1,66 milionu Kč).”* (1.12.2011).

Do této kategorie patří i informace týkající se preventivních akcí – například společnost ČEZ hlásí informace o distribuci časopisu, na jehož stránkách se mimo jiné *“...senioři dočkají varování před nekalými praktikami prodejců elektřiny...”* (03.12.2011).

4.3.6 Práce

. "Klidnější by mohli být jen ti ze zaměstnanců, kterým nechybí dlouhá doba do důchodu,"
(MF Dnes, 10.6.2011)

“Je to pro všechny šok a pro mě katastrofa. Stejně na tom budou moje dvě kolegyně, taky jsou pár let před důchodem.”

(MF Dnes, 13.8.2011)

Do této kategorie jsou zahrnuty články hovořící jak přímo o pracovním zařazení seniorů či jejich uplatnění na trhu práce, tak o budoucím starobním důchodu pracovníků, kteří ještě nespádají do věkové kategorie seniorů. Například jistý jihočeský zaměstnavatel je toho názoru, že *“...na školství, policii a důchodech se úplně šetřit nedá,”* (27.12.2010), dle článku z 8.1. téhož roku však pracovník kvůli obavě vlády z ekonomické recese *“...musí počítat s nižším státním důchodem či nemocenskou.”* V prosinci roku 2011 slibuje periodikum od ledna nadcházejícího roku *“...mírný nárůst mezd ve firmách, který se bude týkat i seniorů...”* (27.12.2011). Některé články hovoří i o neoficiálních pracovních aktivitách senior – například v Jihomoravském kraji jdou před Vánoci *“některé důchodkyně, bývalé cukrářky, s cenou vánočního cukroví velice nízko – ale to se tak tak vyplatí.”*(6.12.2011).

Deník MF Dnes se dotýká i problematiky zaměstnatelnosti generace 50+ a propouštění z velkých firem – například právě propuštěná paní D.M. se obává, že *“...v 55 letech těžko najde jinou práci,”* – zmíněná žena měla pracovní problém již před deseti lety a *“...už tehdy byla pro pracák stará...”*. (9.3.2012). Na druhou stranu například v řadách zaměstnanců jedné z ostravských firem *“...by mohli být klidnější jen ti zaměstnanci, kterým nechybí dlouhá doba do důchodu.”* (10.6.2011).

4.3.7 Příběhy

Do této kategorie patří životní příběhy známých osobností (v našem případě seniorského věku), životní příběhy uveřejňované většinou při příležitosti životních jubileí “řadových občanů” či příběhy zmiňované při příležitosti mimořádných událostí.

V případě životních jubileí je jubilant zpravidla dotazován na svůj recept na dlouhověkost a na komentář k současnosti – například pro „*vitální babičku*“ paní M.F.

je *"...současnost ale moc uspěchaná. My jsme žili v klidnější době. A to, co ukazují v televizi, je prostě hrůza,"* (30.11.2011). Je také zdůrazňována aktivita a dobrotivá povaha jubilanta včetně jeho optimistického pohledu na svět - například 106 let starý pan K.K. se nechává slyšet, že *„...ač ho stáří už zmáhá, vydržel by ještě jednou tolik! Bylo pěkně na světě."* (22.12.2011). Může být také zmíněna celoživotní záliba aktéra příběhu, například pro stoletou paní L.D. se *„...doslova životním osudem stala zahrádka a až do svých 96 let o ni s láskou a starostlivostí pečovala.“* (10.12.2010). Brněnská příloha deníku pro změnu pojednává o *„ikoně brněnského sokola“*, panu J.F. – v závěru článku je, po nastínění klíčových bodů života, oslavenec *„pochválen“*, že se *”...po roce 1989 aktivně zapojil do obnovy Sokola a dodnes zde jako účetní odpracuje dvacet hodin týdně...”* (10.12.2011).

Další skupinou příběhů jsou články, které spíše než příběh protagonisty popisují nějakou událost, přičemž obsahují část příběhu osoby, která byla dané události přítomná. Nejčastěji jde o vysvětlení vztahu této osoby k dané události – například dne 19.12.2010 jsme si mohli přečíst, jak se, díky pobytu v Konstantinových lázních, pan V.V. stal jedním z prvních pasažérů Pendolina – *„Ve Františkových Lázních jsem byl poprvé. A byl jsem velmi spokojený, nemohu si stěžovat. Proti Piešťanům nebo Konstantinovým Lázním jsou zdejší lázně jednička," neskryval své nadšení senior, pro něž byla cesta domů jakousi třešničkou na dortu. "Když jsem do lázní nastoupil, netušil jsem, že se domů budu vracet jako jeden z prvních Pendolinem,"*.

4.3.8 Názory čtenářů

“Zvyšování plateb za energie se nás určitě dotkne. Nebude to nic příjemného, ale budeme si s tím muset poradit. Pokud bude práce, tak to zvládneme. Ivan Holak duchodce”

(MF Dnes, 28.12.2011)

Tato kategorie obsahuje názory čtenářů uvedené zejména v rubrikách zaměřených na vyjadřování názorů a výměnu informací mezi čtenáři samotnými či čtenáři a redakcí deníku. Zde bych znovu ráda zopakovala informaci, že tato vyjádření

do určité míry reflektují profil čtenářů periodika a dále nechám hovořit samotné pisatele prostřednictvím vybraných příspěvků:

„Dobrý den, reaguji na vaši výzvu ze čtvrtka, aby občané dávali podněty nové pražské radě. To, co dosud bohužel magistrát přehlížel, je povinnost starat se o chodníky, což jim ukládá novela zákona o komunikacích přijatá před dvěma roky. Dosavadní "řešení", tedy uzavření pojistky městem, je nanejvýš cynické. . Hlavně starší občané, mezi které se "bohužel" počítám i já (je mi 75), se brodí sněhem a klouzají se po náledí. Pojistka jim je houby platná – jednak každý úraz nejen bolí, ale může být fatální, a jednak důchodci (ale i mladší občané) nemají většinou sílu soudit se s pojišťovnou a dokazovat, že měli jít po druhé straně chodníku.“ (16.1.2010)

„V pondělí 27. 11. jsem si otevřela MF DNES a přečetla článek o úspěšném podnikateli p. Holoubkovi. Hned jsem se zaradovala, neboť i já a moji sousedé důchodci z ulice D. Bechera pomáháme panu podnikateli.“ (3.12.2011).

„Když kluk převede přes ulici stařečka, nikdo mu nepoplácá po rameni a nechválí ho. Pokud ale udělá špatný skutek, všichni se seběhnou a vrhnou se na něj. To je v pořádku, ale mě by potěšilo, kdyby se takhle seběhli i k tomu, který udělal něco správně. Z toho bych měl velkou radost.“ (05.12.2010)

“... Navíc mám pocit, že důstojné opravení třídy Míru je její poslední šancí, jak konkurovat Afí Paláci. V kombinaci s pěkně opravenou Pasáží by opět mohla lidi táhnout. Jinak co se týče nářků, že lidé po odsunutí MHD na Sukovu třídu nedojdou na třídu Míru, tak ty považuji za úsměvné. Myslím, že i senioři těch doslova pár kroků zvládnou” (12.12.2011)

"Každý, kdo za mnou přijede do Pardubic, tak říká, jak skvělou veřejnou dopravu tady máme. Líbí se jim, že všude, i na třídu Míru, v klidu dojedou trolejbusem, ". M.K. důchodkyně, Pardubice (12.12.2011)

“Je to dost drastické, jestli se nemýlím, tak tu zaplatíme snad nejvíc ve svitavském okrese. Já sice vodu sám neplatím, protože bydlím u dcery, ale to víte, že jim na provoz domku přispívám. A tak budu muset přidat víc i na vodu. Zdražování se nelíbí nikomu, pokud je to ale kvůli nové čističce a kanalizaci, tak to snad do budoucna pomůže našim dětem a vnoučatům.” Stanislav Nováček, důchodce Moravská Třebová (17.12.2011)

4.4 Právo

4.4.1 Politika

„Celkové výdaje státu v meziročním srovnání mírně klesly o 0,1 % na 930,1 miliardy korun. Na sociální dávky stát vynaložil 368,8 miliardy korun, meziročně o 3,2 % více. Z toho na důchodcích stát vyplatil 304,9 miliardy korun, což je o 6,4 % více než před rokem. “Další dávky vykazují pokles – státní sociální podpora o čtyři miliardy a prostředky na podpory v nezaměstnanosti o 2,5 miliardy,“

(Právo, 2.11.2011)

Články týkající se politiky a politických opatření uváděných v souvislosti se seniory jsou v deníku Právo nejčastěji uvedeny ve formě textů středního či kratšího rozsahu. V případě komplexnějších změn deník vydává speciální přílohy, ve kterých je vysvětleno, co se změní a co to čtenáři přinese – například v lednu 2012 vyšla příloha *“Průvodce novinkami sociálního systému v roce 2012“*, kromě toho deník v závěru každého roku pravidelně aktualizuje rubriku *„Co se změní v novém roce“*, která přináší informace o chystaných změnách. Hlavní politická témata související se seniory kopírují aktuální vývoj sociální politiky a celkové politické situace – na stránkách deníku bylo na přelomu roku 2011 a 2012 pojednáváno o deregulaci nájemného a o možných rizicích, které to (mimo jiné) seniorům přinese, další informace z této oblasti

se týkaly posilování práv majitelů domů – například 9.12.2010 informoval deník o změnách v této oblasti s přípodotkem, že „...dosavadní úprava zůstane jen u seniorů ve věku 75 let a více.“ V souvislosti s „radikálními změnami podmínek výplaty sociálních dávek a podpor“ (30.12.2011) se čtenář dozví mimo jiné to, že „...doba poskytování příspěvku na bydlení se omezí na sedm let během deseti let, netýká se to ale postižených a seniorů nad 70 let.“

Stále dokola se skloňuje probíhající důchodová reforma, je možné si přečíst informace týkající se změny výše dávek, zdrojů jejich financování či posunující se doby odchodu do důchodu: „Novela zákona schválená nedávno v parlamentu zrušila horní hranici věku pro odchod do důchodu. Letošní čtyřicátníci by podle ní měli odcházet do penze v 66 letech, lidé narození v roce 1977 v 67 letech, děti narozené v příštím roce pak až v 73 letech, tedy v roce 2085.“ (12.12.2011). Deník Právo uvádí řadu těchto článků v souvislosti s ekonomickou stránkou věci v širším kontextu – tedy nikoliv pouze s dopadem na jednotlivce, ale na stát a společnost jako celek. V této souvislosti je na stránkách periodika možné narazit na řadu polemik a analýz, deník také nechává prostor pro vyjádření do problematiky zainteresovaných osob – například dne 7.11.2011 vyšel text Petra Nečase, který uvádí, že „...spolupracuje s odborníky z NERV na možných scénářích budoucího ekonomického vývoje. Zejména dlouhodobé stabilizaci veřejných rozpočtů pomůže definitivní schválení nutných reforem – penzí, daní, sociálního systému a zdravotnictví, a podpora konkurenceschopnosti České republiky. Řadu nezodpovědných evropských zemí, jejichž vlády jen přesouvaly problémy na vlády budoucí, dohnaly jejich dluhy“. Zajímavé jsou také polemiky ohledně dostatku či nedostatku peněz na vyplácení důchodů - například 8.11.2011 se čtenář mohl dočíst, že „Asociace samostatných odborů nesouhlasí s penzijní reformou, protože nezabezpečuje navýšení důchodů tak, jak vláda slibuje, a navíc se kvůli ní zvyšuje DPH...“, další informace se týkají obav z oslabení finančních zdrojů kvůli půjčování peněz zadluženým státům EU: „Za nezodpovědné strašení a manipulaci s fakty označil místopředseda ČSSD Michal Hašek tvrzení, že se kvůli půjčce zvětší státní dluh a nebudou finance na důchody.“. Vedle toho je možné zařadit komentář premiéra Petra Nečase z listopadu 2011: „V případě, že by se ekonomika propadla jako v roce 2009,

tak by mohlo dojít i na případné zmrazení důchodů a další snížení platů ve státní správě.“ který je uvedený v článku *„Padne-li euro, půjde i nám o přežití“* (2.12.2011).

Mnoho informací souvisejících se seniory pojednává o situaci a plánovaných novinkách, popřípadě nedostatcích v jednotlivých regionech – například 22.12.2011 se na stránkách deníku objevila informace z Prahy, že *„...kritika zazněla kvůli absenci závazku stavět nové byty pro mladé rodiny, seniory, matky samoživitelky či vysokoškolské pedagogy“*.

4.4.2 Zdraví a zdravotnictví

„Psychologové upozorňují, že kvůli nepříznivým zprávám může mezi lidmi vzniknout panika. Týká se to především těhotných žen, rodičů malých dětí, starších lidí a chronicky nemocných.“
(Právo, 2.10.2010)

Informace týkající se zdraví a zdravotnictví jsou v souvislosti se seniory v deníku Právo opět v několika různých variantách – jak články zaměřené spíše politicky, tak texty preventivního charakteru či texty popisující určitou událost či fenomén.

Dle článku ze 17.12.2011 by *„...právě nová výše poplatku podle sociálních demokratů mohla mít pro seniory, děti a sociálně slabé takzvaný "rdousící efekt".* Na druhou stranu se v publicistické části objevil názor, že: *„...z analýz nízkopříjmových skupin včetně důchodců vyplynulo, že i zvýšený poplatek představuje stále menší částku, než kolik i ti nejméně majetní pacienti vynakládají na své potřeby, když nepobývají v nemocnici.“* (2.12.2011). V problematice ochranného limitu uvádí Právo formulaci *„...pro děti do 18 let a důchodce nad 65 let ročně 2500 korun a pro všechny ostatní 5000 korun.“* (30.11.2011). Další článek uvádí, že se *„...nepodařil zvýšit státní zdravotní příspěvek za důchodce a děti, tedy za zdravotnický nejnáročnější sociální skupiny“* (31.12.2011). V roce 2010 žádaly odbory o peníze *„na péči o seniory a postižené“* (2.6.2010).

Některé články související se seniory jsou na pomezí kategorie zdravotnictví a krimi, například ten který pojednává o případu „...zvláště zavrženímhodném i díky tomu, že pachatel svou trestnou činnost zaměřoval na většinou starší, a hlavně nemocné spoluobčany“ (8.1.2012), v diskusi ohledně pěstování konopí k léčebným účelům dotázaný odborník dodal, že „...Když si nějaká babička bude dál pěstovat, tak ji nikdo nebude zavírat do vězení,“ (9.12.2011).

Deník Právo informuje i v případě sezónních událostí – například při namrzlých jihočeských chodnicích v prosinci 2010 vyjádřili odborníci radost nad tím, že: „...je patrné, že řada, především starších lidí, poslechla rady odborníků a nakonec zůstala při ranním náledí doma,“ (08.12.2010). Co se prevence před zdraví škodlivými jevy týče, za všechny mohu uvést zprávu z města Krnov, kde budou „...ředitelé mateřských a základních škol či domovů pro seniory informováni o nepříznivém stavu vzduchu“ (17.12.2011). Se smogem souvisí i doporučení, že „...starší lidé a děti by měli omezit pohyb venku,“ (22.12.2010). Také je možné setkat se s potravinovými doporučeními, která bývají formulována například následovně: „...zvláště děti a starší lidé by měli jíst více mléčných zakysaných výrobků a mořských ryb,“ (15.2.2012).

Ve člancích zařazených do kategorie Zdraví i zdravotnictví se lze velice často setkat s označením „starší člověk“, dále pak „senior“ a „důchodce“.

4.4.3 Krimi

"...Skupinu bychom mohli nazvat klubem důchodců, protože hlavnímu organizátorovi je jednasedmdesát let a ostatní členové jsou ve věku 52 až 61let," oznámil včera na mimořádné tiskové konferenci v Bratislavě slovenský policejní prezident Jaroslav Spišiak"

(Právo, 16.12.2011)

Kategorie Krimi obsahuje články hovořící o seniorech buď jako o obětech, nebo jako o pachatelích trestného činu. V případě seniorů – obětí volí deník Právo většinou neutrální termíny jako „senior“ či „důchodce“, ale na jeho stránkách je možné narazit

také na „dezorientovanou stařenku“ (2.3.2012), 1.12.2011 zase v Hranicích „stařeček zjistil“, že mu po „návštěvě falešného sociálního pracovníka“ chybí finanční hotovost. V březnu roku 2010 dvě zlodějky „obraly stařenku“ poté, co je „důvěřivá seniorka“ pozvala dál. Doplatila na to ztrátou „obálky s celoživotními úsporami“ (15.3.2010). Právo také informuje, že „...podvodníci znají další figl, jak se dostat k penězům důvěřivých seniorů,“ (15.12.2011), „falešnému zeti sedla na lep“ devětasedmdesátiletá žena z Přerovska (14.5.2011).

V návaznosti na předvánoční shon v obchodech doporučují odborníci, že „starší lidé měli být obezřetnější a přijmout pomoc jen od těch, které dobře znají,“ protože „...čas od času zaplatí oběť za to, že přijme nabídnutou pomoc. Zloději jí odnesou tašku a za službu si pak sami vyberou odměnu.“ (15.12.2010). Účelově jednal také lékař, který si „...opsal z kartotéky všechny pacienty starší šedesáti let a zřejmě plánoval, že z nich bude loudit peníze“ (16.11.2010). V březnu roku 2012 informoval deník o „útoku zákazníka na taxikáře v seniorském věku“ (12.3.2012), v říjnu roku 2010 zase „jedenasedmdesátiletá důchodkyně sebrala pořádnou dávku odvahy“ (10.10.2010). 6.12.2010 „...policisté riskovali své životy, aby zachránili seniorku z hořícího bytu“. Kvůli pumě z války nalezené poblíž německého městečka „připravila radnice 12 tisíc míst ve školách ve městě a v okolí, kam je svázely autobusy, a 200 důchodců převezly sanitky“ (5.12.2011). Je možné se setkat i s titulky typu „Důchodkyně zřejmě obětí násilného činu“ (3.12.2010).

O seniorech coby pachatelích se píše například v souvislosti s tím, že „...kauzu cyklisty zraněného agresivním osmdesátníkem nyní šetří Policie ČR“, přičemž v dalším průběhu zprávy řeší, že policisté „měli problém dostat vitálního útočníka na služebnu“ (26.11.2011). Věk je zdůrazňován také ve zprávě s nadpisem „Šedesátiletá vražedkyně jde na 17 let za mříže“, v dalším textu je psáno, že dle názoru obhájce je „...takový trest pro šedesátiletou ženu trestem doživotním,“ (26.11.2010). Deník dále referuje o tom, že „73letá dealerka spouštěla drogy na lanku z okna bytu“ (8.12.2010) a ve článku „Česka v Německu nakradla kávu za půl miliónu korun“ uvádí motivaci pachatelky následovně: „nelze žít z důchodu kolem 7000 korun“ (5.4.2011).

4.4.4 Životní styl

„Na německý způsob“

Kdo je tedy zdejším typickým návštěvníkem? Jednoduchá odpověď: starší manželské páry vyšší střední třídy. Přinesou si do sálu sklenku vína a distingovaným potleskem přivítají uvaděče. Po filmu si pak vystojí frontu na další víno a jdou si sednout na besedu, kde kývají hlavou, jak to měli v Argentině sedmdesátých let těžké.

(Právo, 2.12.2010)

Články související se životním stylem seniorů dle deníku Právo je opět možné rozdělit do několika skupin.

Praha 10 pořádá kurzy sebeobrany „...určené především ženám a seniorům, jež se obětmi trestných činů stávají nejčastěji,“ (31.12.2011). Starosta města zvyšujícího cenu parkovného se obává, že „...v centru žije hodně důchodců a my je nechceme vyhánět na kraj města.“ (3.5.2012), dle jiných informací „...rovněž senioři chtějí na důchod někam do přírody z velkého města,“ (3.9.2011). „Důchodcům bude karlovarská radnice účtovat pouze dvě stě korun ročně.“ – jde o poplatek za psa (6.12.2011).

U popisu nově vydaného románu periodikum hovoří o jedné z postav následovně: „Bob patřil k uznávaným odborníkům a i ve stáří si uchovával svěží mysl a rodičovskou autoritu.“, autor anotace vyzdvihuje, že „...přesahuje žánr krimirománu. Tím, co vypovídá o lidech.“ (30.12.2010).

Z říše kuriozit je zpráva o tom, že „99letý důchodce z Říma se rozhodl ukončit vztah s 96letou manželkou poté, co zjistil, že mu byla ve 40. letech minulého století nevěrná - muž po 77 letech manželství požádal o rozvod“ (31.6.2011).

Na sklonku roku 2011 přineslo Právo informaci, že „...poslední den v roce budou v Plzni slavit kromě Čechů i stovky německých seniorů, kteří zaplňují místní hotely“ (31.12.2011). Ti čeští se zase chodí do klubu zřízeném ve škole ve Valašském Meziříčí (16.5.2010) a pokud chtějí lyžovat, snad je potěší, že na Moravě „studenti a důchodci zaplatí za skipas dva tisíce korun“ (16.10.2011). V Českých Budějovicích pak klub

Slavie „...chce ale dát příležitost seniorům, školám a školám, vysokoškolákům, jednoduše všem, pro které je pronajmutí klasických kulturních domů příliš drahé, a do těch malých se nevejdou“ (13.12.2011). Na Moravě otevřeli lidem brány kostelů – „Nejstarší návštěvník přiznal věk 98 let.“ (28.11.2011).

V Praze v rámci listopadových typů na víkend na stránkách deníku proběhla informace, že se pořádá „1. ročník knižního veletrhu se zaměřením na dětského a seniorského čtenáře“ (25.11.2011). Na Vysočině bude z důvodu změny dopravce probíhat dotazníkové šetření – dotazník je možné vyplnit „...elektronicky na webových stránkách města. Pro starší občany, kteří nepoužívají internet, připraví město dotazník v papírové podobě. K dispozici bude na městském úřadu či v budově autobusového nádraží.“ (28.11.2011).

Výzkumy a statistiky referují například o tom, že „...vzhledem k tomu, že mezi věřícími je více žen a starších lidí, je mezi těmito skupinami obyvatelstva více rozšířen i názor, že církve jsou užitečné,“ (28.12.2010). Koncem roku 2011 uveřejnilo Právo výzkum týkající se příspěvků Čechů na charitu – „Nejmenší podpory se dočkají akce na pomoc seniorům (9,6 %), azylové domy (5,1 %) a sbírky na podporu vzdělávání (2,8 %).“ (30.11.2011).

4.4.5 Finance

„...tonoucí se tedy plakátku vylepeného na nádražním sloupu chytá a volá o pomoc správce dluhů, jakési poradce. "Peníze na ruku do 24 hodin pro samoživitelky a seniory." Zároveň podepisuje smlouvu o pomoci s bankrotem. Téměř utopenec vytahuje z peněženky další tisícovky, které si před hodinou půjčil. Nebo jsou to ty, co je před zimou "vydyndal" na obci na nejnnutnější zalátování střechy?“

(Právo, 3.12.2010)

Otázky související s finanční situací seniorů tak, jak ji předkládá deník Právo, jsou patrné i v jiných kategoriích – už výše je pojednáváno o stále se opakující otázce

zvyšování či zmrazování důchodů a o adekvátnosti poplatků ve zdravotnictví, právě ve spojení se seniory je zmiňován jejich „*rdousící efekt*“.

Koncem roku 2011 se začalo mluvit o pomoci zadluženému Řecku - 14.12. vyšel článek otiskující názor Miloše Zemana: „*V Řecku je průměrný důchod 50 tisíc korun, zatímco v ČR deset tisíc. Českým penzistům se těžko může vysvětlovat, že miliardy půjdou zemi, která si žije nad poměry.*“ (14.12.2011), o týden později, 22.12. téhož roku, otiskl deník článek, ve kterém se mimo jiné píše, že „*...pomoc potřebují zejména rodiny, kde oba rodiče přišli o zaměstnání a nyní jim musí pomoci ze svého malého důchodu babička*“.

V listopadu 2011 měl ministr Kocourek problémy s „*...majetkovými poměry své matky důchodkyně, která přišla k 16 miliónům - Kde peníze na cenné papíry tehdy šedesátiletá důchodkyně vzala, odmítají vysvětlit.*“ (5.11.2011, 7.11.2011). Deník otiskl i řadu textů vyjadřujících se k ekonomické krizi – například následující: „*...přes růst životních nákladů bude třeba zapomenout na valorizaci penzí a počítat i s možností, že důchody se mohou snížit o pět i více procent,*“ (06.12.2011), o týden později pak, že „*...ve světě je totiž obvyklé, že centrální banka dotuje ministerstvo financí částí výnosů, které jí plynou z práva tisknout peníze. V ČR je tomu naopak. Daňový poplatník dotuje centrální bance úrokovou ztrátu. ČNB by mohla projevit trochu solidarity se zbytkem národa, aby nebylo nutné tyto její náklady dotovat na úkor vyšších daní anebo nižších důchodů.*“ (14.12.2011). 17.12. uvádí noviny následující text: „*je jasné, že škrtnat se bude muset i ve výdajích krajů. Nesmí to ale omezit výdaje na sociální péči, například na domovy důchodců*“. Co se týče rozpočtů jednotlivých samosprávných celků, například Most „*dá méně na investice*“ a do domovů pro seniory „*nasype*“ 5,3 milionu (21.12.2010). A debaty o zdražení elektřiny a plynu bude, kromě pozvaných odborníků, diskutovat také „*zástupce seniorů a občanů Ostravy*“ (15.2.2012).

Deník Právo se před Vánoci dotýká také otázek nebankovních půjček – hovoří o rizicích institucí nabízejících „*Peníze na ruku do 24 hodin pro samoživitelky a seniory.*“ (3.12.2010).

4.4.6 Práce

„Příklad: Důchodce pan Novák spolupracuje s firmou na výrobu nábytku. Na leden 2012 s ní bude mít dvě dohody. Jednu na období od 1. do 14. ledna za 8000 korun a druhou od 25. do 30. ledna za 7000 korun. Výdělek za leden bude dohromady činit 15 000 korun, z celé částky proto zaplatí zdravotní a sociální pojištění.“

(Právo, 3.12.2011)

Informace pojednávající o seniorech v souvislosti s trhem práce a pracovněprávními vztahy se v deníku Právo vyskytují například v podobě informací ze zákoníku práce – informuje tak třeba o Dohodě o provedení práce, která je vhodná „... pro důchodce či studenty, kteří si potřebují přivydělat a nevadí jim, že nebudou nemocensky a důchodově pojištěni.“ (7.4.2010). V prosinci 2011 deník referoval o nové knize, ve které jsou obsaženy „odpovědi na nejobvyklejší pracovněprávní dotazy v uspořádané formě, od vzniku po skončení pracovního poměru, od těhotenství a mateřské dovolené po zaměstnávání starobních důchodců, od diskriminace po náhradu škody,“ (8.12.2010). Deník hovoří také o PR strategiích některých podniků: "Zavedením automatů jsme uspořili čtyři pracovní síly na pokladních místech. Některé pracovnice přecházejí na jiná místa v nemocnici, zaměstnankyním ve starobním důchodu ukončujeme pracovní poměry," (2.12.2010).

4.4.7 Příběhy

„...udělala to rozumně, i když si myslím, že ještě vystrčí růžky a občas někde zazpívá. Je šikovná a stále vitální. Já budu ráda, když mi to půjde tak do pětasedesáti. Přece jen bych si chtěla trošku užít i toho důchodu.“

(Právo, 22.12.2011)

Kategorie Příběhy obsahuje zprávy ze života celebrit a slavných osobností, „řadových“ občanů i příběhově pojaté zprávy o některých událostech. Můžeme se dočíst například to, že prezident Zimbabwe Robert Mugabe by ve svých 87 letech „odchod do

penze považoval za zbabělost“ (21.6.2011). Jeden z příběhů z domova zase pojednává o příslušnicích třetího odboje, deník popisuje, že: "Nemohli vystudovat, nemohli pracovat jinde než třeba ve sběrných surovinách a mají ubohé důchody," (10.12.2010).

Střípek z vánočních svátků herců jeden z nich uvádí, že „...na Nový rok odpoledne ostatní rodiče vyženou děti s babičkami a dědečky do divadla, aby se mohli dospat po Silvestru,“ (23.12.2011).

4.4.8 Názory čtenářů

„Starší lidé si musí uvědomit, že změny budou dělat pro své děti, a mladí pro svou budoucnost.

Vykašlat se na současné poměry a vystěhovat se může každý, já taky.“

(Právo, 29.10.2011)

Deník Právo uvádí v souvislosti se seniory jak názory „běžných“ čtenářů, tak texty pocházející od odborníků – ty z nich, které vyjadřují názor pisatele, jsem rovněž zařadila do této kategorie.

Dle Václava Klause je „...dnešní neklid odrazem ztráty tradičních hodnot“, jako lék navrhuje následující: „Je na nás starších, abychom v našich dětech a vnucích udržovali povědomí o tom, jak snadno lze svobodu a možnost smysluplného života ztratit a jak obtížně se jednou ztracená svoboda a demokratické uspořádání společnosti vrací zpět. Prožitek dlouhých desetiletí života v komunistickém typu nesvobody naši citlivost v těchto věcech posiluje a motivuje nás hledat systém, řád, obsah věcí, nejen jejich vyprázdněnou formu.“ (29.10.2011). 21.12.2011 všel článek vyjadřující se k ekonomické situaci: „Nezbývá než se těšit na poptávku ze zhroubené Evropy. Anebo z vyprázdněných kapes českých zaměstnanců a dalších poražených sociálních vrstev (nemocných, důchodců, rodin s malými dětmi), jimž teď kdekdo shora vysvětluje: "Ne, ne, ne. Vaše chamtivost není dobrá!"“

V souvislosti se stávkou učitelů se vyjadřuje pan J.J., bývalý učitel: „...a pak jsou tu důchodci, ti pilní a stále se obávající, ale také spokojeni se současným stavem, protože k jejich důchodu i příjem z polovičního úvazku je zatím plat, na který si celý

produktivní život jako kantoři nesáhli. Nevyčítám jim, že nejdou stávkovat. Ostatním ano.“ (09.12.2011). V souvislosti se stávkou odborů padly následující názory: „Zdražují se veškeré služby, nájmy, vadí nám nízké důchody. Nefunguje to tady, moc a vládu drží zkorumpované politické strany,“ (26.11.2011). Jeden z účastníků této akce se vyjádřil následovně „...Částky každý uváděl své, ale zvláště u důchodců jde o shodný a zásadní faktor, kvůli němu jim hořknou pozdní léta života. A vyprávěli také o starostech, které mají jejich pracující děti v produktivním věku, protože všechno je drahé a bude ještě dražší.“ (26.11.2011).

4.5. Aha!

4.5.1 Politika

“Tohle všechno zdraží! Utáhněte si pořádně opasky”

- Senioři, kteří si přivydělávají, budou muset v případě, že jejich příjem přesáhne 3násobek průměrného platu, z důchodu odvádět daně.*
- V prvním stupni závislosti nemocných na péči se měsíční příspěvek od státu sníží na necelou polovinu, a to ze současných 2000 korun měsíčně na 800 korun.*

(Aha! Datum: 24.11.2010)

Informace obsažené v této rubrice se ve většině případů týkají finanční stránky a dopadu sociálně politických opatření, popřípadě mediálně propíraných politických kauz a skandálů. Většinou jde o články kratšího až středního rozsahu, které informují zejména o dopadu opatření na občany. V souvislosti se seniory se vyskytuje mnoho článků zaměřených na situaci v oblasti důchodové politiky. Články je možné nalézt zejména v rubrikách Politika, Aktuálně, či Téma.

Co se týče článků týkající se důchodů, jedná se o informace popisující jejich výši a případný nárůst (*„Důchodce – příští rok se mohou těšit, že dostanou přidáno.*

Penze by jim měly růst o 3,9 procenta.“(02.07.2010), *“13 věcí, které na nás ušili: Zmrazí seniorům důchody”* (13.12.2011), *“Důchody: Přidají méně, než slibovali...”* (24.9.2011)) či financování důchodové reformy (*„Důchody z lesů: Státní podnik Lesy ČR by se měl v roce 2011 přeměnit na akciovou společnost. Část nerozděleného zisku firmy, až 7 miliard Kč, by pak mohla být použita na financování důchodové reformy, uvedl ministr zemědělství Ivan Fuksa.”* (04.10.2010). *„Zdraží potraviny i léky! Proto, aby se mohla uskutečnit důsledně a v budoucnu bylo na důchody pro stále stárnoucí populaci, je ale potřeba zvýšit daň z přidané hodnoty (DPH)”* (16.11.2010).

Na přelomu roku 2010 a 2011 byla aktuální otázka deregulace nájemného, 18.11.2010 deník informoval například o tom, že *“...deregulace nájemného od 1. ledna 2011 se dotkne asi 400 tisíc bytů a jejich nájemci pak budou muset oproti letošku sáhnout do peněženek pro tisícikoruny navíc – pro slabší sociální skupiny, jako jsou třeba důchodci či nezaměstnaní, by taková změna mohla být likvidační. Spořivá vláda je ale nesmlouvavá...”*.

Dále deník informuje o aktuálních změnách v politice, například o změnách v občanském zákoníku platných od 1.1.2012 – informace cílené na seniory jsou formulované následovně: *“Na seniory se nesmí při předváděčkách naléhat. Seniori, kteří si zboží pořídí při nákupním zájezdu, budou moci od smlouvy odstoupit oznámením zaslaným do dvou týdnů.”* (10.11.2011), dále namátkou například o tom, že *“...poslanci jednali bleskovou rychlostí a během sedmihodinové schůze schválili celkem 30 opatření včetně důchodové a zdravotnické reformy! Budeme tak chodit později do důchodu a více platit za lékařskou péči, aby se šetřil státní rozpočet.”* (23.06.2011) či informaci o nápadu Věcí veřejných, aby *“...každý, kdo odvádí státu důchodové pojištění, od roku 2013 mohl rodičům důchodcům posílat jedno procento ze své hrubé mzdy.”* (09.09.2011).

Deník také každoročně zařazuje výčet dopadů změn očekávaných v příštím roce, například v listopadu roku 2011 zněla informace následovně: *“Další tisícikoruny navíc proti letošku budeme muset příští rok vyplatit ze svých peněženek. Vedle již odsouhlasených a avizovaných zdražení se zvednou ceny téměř u všeho. Plánovaný růst daně z přidané hodnoty (DPH) pak už jednou zvednuté ceny ještě více zvýší. A kde na to*

brát? To politiky nezajímá! Nejhuře tak na tom budou sociálně slabší rodiny a důchodci, kteří už tak mnohdy žijí z ruky do pusy a od koruny ke koruně. Vedle deregulace nájemného, která mnohde zvedne činži i o tisíce, se o další tisíce mnohde zvedne i cena za vodu. Ta se někde zvýší až o třetinu. Další stokr uny přidáme za elektřinu a plyn. Zapomínat se nesmí ani na potraviny. Tam může dojít až k trojnásobnému zvýšení cen!” (24.11.2010).

Výjimkou nejsou ani články informující o volebních zvyklostech a preferencích – většinou ve spojení s nějakou kuriozitou. Například dne 16.10.2010 se nejstarší volička v Česlu, paní M.S., nechala slyšet, že: *“...volí odjakživa, nikdy nevynechala,”* a ani to, že před pár dny dostala k 107. narozeninám dárek od starosty města a hejtmana kraje, kteří se oba hlásí k ČSSD, *“stařenku nezviklalo”* ve volbě ODS.

Články v deníku Aha! týkající se politické situace jsou často podané expresivní formou, což bývá zdůrazněno též interpunkcí. Deník se zaměřuje na dopad situace na občany, zejména na ekonomický aspekt věci. Senioři jsou zde opět označováni převážně jako “důchodci”, výjimkou není slučování “důchodců” se sociálně slabšími osobami.

4.5.2 Zdraví a zdravotnictví

“Moc lidí o tom neví, ale je to tak: i proti regulačním poplatkům se můžete pojistit. Má to ale háček. Nesmíte čekat, až budete starší a váš zdravotní stav se zhorší. Pak byste to totiž měli těžké...”

(Aha!, 25.11.2011)

Informace v této kategorii obsahují údaje týkající se situace ve zdravotnictví, regulačních poplatků, problematice zdravotního pojištění a podobně. Část článků obsahuje také rady a typy pro seniory, jak se vyvarovat zdravotních problémů, popřípadě jak je řešit, když nastanou – často spojené s vyprávěním lidí, kteří něčím takovým již prošli.

Je tedy možné se například dočíst, že *“...pokles tlaku by mohl způsobit problém starším lidem a kardiakům,”* (25.11.2011), *“...zejména starším lidem ubývá část sítnice*

zvaná žlutá skvrna a oni tak ztrácejí ostrost vidění,” (30.12.2011) či o tom, že v případě obezity *“se nelze se vymlouvat ani na věk ani stáří”* (31.10.2010). Tipy na zdravý životní styl doporučují seniorům například *“dostatek pohybu, na který stačíte”* (15.3.2012), dále se hovoří o tom, že *“Senioři by neměli zapomínat dostatečně pít (ne alkohol!)”* (23.11.2010) či *“si dát po obědě dvacet”* (10.5.2011). Je možné se rovněž pravidelně informovat o *“osudech lidí, kteří překonali zákeřnou nemoc”*.

O situaci ve zdravotnictví informuje například článek *“Krutá realita”*, expresivně pojaté srovnání dvou *“svorně kulhajících pacientů s těžkou porchou chůze”*, z nichž *“jeden je zlatý retrívr, druhý důchodce”* (6.2.2012). Další články nehovoří primárně o zdraví, informují spíše o aktuálních událostech v jednotlivých regionech, ale pro provázanost se zdravotním dopadem na seniory jsem je rovněž zařadila do této kategorie – typicky jde o každozimní články týkající se údržby (respektive absence údržby) chodníků. Za všechny hovoří následující text: *“Důchodkyně Svatava Šabatovská je po operaci obou kyčlí a chodit po neposypaných chodnících je pro ni přímo horor. “Každý krok se bojím, že upadnu a znovu skončím v nemocnici. Nevím, jestli bych další bolestivou operaci ještě zvládla,” říká skoro se slzami v očích.”* (3.12.2010)

Část článků tvoří také “pikantnosti”, například v podobě textu, který uvádí, že *“Deset důchodců ze slovenského Trebišova doplatilo na sex s prostitutkami, se kterými si pravidelně užívali, jakmile dostali důchod”* (17.12.2010).

Co se týče označování osob v seniorském věku, deník Aha! používá často blíže nespécifikované označení “starší člověk”, popřípadě senior, méně často “důchodce”. Část článků také dává do souvislosti finanční situaci senior a výši důchodu s výší úhrad u lékaře, v nemocnici či v lékárně.

4.5.3 Krimi

“Bába zlodějka odřízla Arménii od internetu!”

TBILISI (kat) – Gruzínská stařenka (75) si k důchodu přilepšovala krádežemi měděných drátů a teď jí hrozí tři roky vězení. Při své poslední loupežné výpravě totiž kopala v hraničním pásmu s Arménií tak "šikovně", že přerušila optický kabel, a odřízla tak celou sousední zemi od internetu! Výpadek trval několik hodin... Babča je s ohledem na věk vyšetřovaná na svobodě.

(Aha!, 8.4.2011)

Deník Aha! zmiňuje seniory jako oběti či pachatele trestné činnosti většinou v několikařádkových krátkých zprávách, méně často ve člancích kratšího až středního rozsahu. Kategorie Krimi bývá ve většině případů zastoupena v rubrikách Aktuálně, Poslední strana či SMS.

Výrazivo volené ve člancích týkající se seniorů a trestné činnosti má v tomto deníku svá specifika – často jde o výrazy expresivní, citově podbarvené a stavějící na kontrastu. Tento fakt bývá nezřídka podložen interpunkcí. Obě tyto charakteristiky se často objevují hned v titulku článku – například článek „Znásilnil babku!“ (21.6.2011), „Otřesné!“ (14.7.2010), či „Čtěte, jak okrádají důchodce!“ (20.11.2010). Co se týče oslovení pachatelů, i zde se setkáváme s „hyenami“ či „falešnými vnuky“, nicméně zastoupeni jsou i neutrální „útočníci“, „násilníci“ i „pachatelé“. Jejich působení bývá označováno výrazy typu „řádění“ (31.12.2010), „hyenismus nejvyššího rázu“ (2.12.2011), seniora „ukecali“ (24.3.2011), něco mu „nakukali“, „vloudili se“ k němu domů či si ho „vyhlédli“, popřípadě mu také „ukradli celoživotní úspory“ (31.12.2011).

Je-li senior popisován jako oběť trestného činu, jeho osoba bývá často spojována s přídavnými jmény jako „důvěřivý“, ve spojení s podstatnými jmény jako například „stařeček“, „dědeček“, „babička“, „staroušek“, v několika případech se objevilo i označení „babka“. Některé články oběť popisují i neutrálně, jako „seniora“ či „důchodce“.

V případě seniora – pachatele jsou používány výrazy typu „agresivní“, „chlípný“, „zvrhlý“ (24.11.2010). V případě seniora – oběti deník často používá sousloví jako například „nevidomá stařenka“, „důvěřivá důchodkyně“, „oloupený stařík“, „mrtvá stařenka“ (24.12.2010), „okradená babička“ (15.9.2011) a podobně. U

seniorů-pachatelů novináři často volí sousloví podněcující kontrast mezi osobou seniora a povahou činu – je tedy možné si přečíst například o „babce teroristce“, „agresivní stařence“ (9.9.2010), „konopné bábě“ (16.6.2010), „bábě zlodějce“ (8.4.2011), „bábě s nožem“ (9.6.2010), „stařence útočící výkaly“ (9.10.2010), „agresivním dědkovi“ a „nedůtklivém penzistovi“ (14.3.2012), o tom, že „babce (79) ruply nervy“ (11.5.2010) či o „chlípném důchodci (61)“ (6.9.2010). Některé články v sobě podobné výrazy řetězí, například dne 13.3.2012 si čtenáři deníku Aha! mohli přečíst následující článek: „*Pomůžete policii? Hledá se zlý dědek z pražského metra! PRAHA – Toužíte potkat kouzelného dědečka, který by vám pomocí čarodějně hůlky splnil přání? To se vám asi nepoštěstí. Zato zlý stařec, který vás svou holí přetáhne přes hlavu, to už není z říše pohádek a dětských snů. Stačí se projet pražským metrem a ve spěchu oslovit nerudného seniora. Než se nadějete, začne nad vaší hlavou šermovat francouzskými holemi, které mu měly být oporou při nejisté chůzi, a vy skončíte v péči lékaře!*“.

4.5.4 Životní styl

“Dnes začal podzim”

Důchodci

- *Věnujte dostatečnou pozornost holím, zkontrolujte stav špuntů a rukojeti. V prodeji jsou i speciální hrotové násady místo špuntů. Za zkoušku stojí také trekkové hole.*
- *Zkontrolujte před zimou televizní anténu, podzim bývá velmi větrný, a pokud vám vítr anténu ohne nebo poškodí, nebudete se mít na co dívat.*
- *Ráno si přes ústa a nos uvažte šátek, nebo lehkou šálu. Studený vzduch vám nemusí svědčit a snadno se nastydnete.*
- *Pořídte si speciální sprej proti mlžení brýlí. Pak vás nepřekvapí změny teploty např. při vstupu do tramvaje nebo trafiky.*

(Aha!, 23.9.2011)

Do kategorie Životní styl jsou zařazeny články vypovídající o životním stylu senior tak, jak je zobrazován na stránkách deníku Aha! – doporučení, rady a informace, které tento deníkem naznačený životní styl reflektují, dále pak typy na dárky a události, ve kterých je životní styl seniorů, zejména jejich zvyklosti, také dominantní.

Některé články pouze lakonicky referují o situaci – například 11.11.2011 si čtenář periodika mohl přečíst, že *“V Česku jsou špatné podmínky pro seniory i mladé rodiny a těžko se hledá bydlení či práce. Takhle černě vidí život ve své zemi většina Čechů. Vyplývá to z průzkumu CVVM”*. Na kole jezdí dle redakce deníku v Česku snad každý – *“Důchodkyně pro nákup, dědci do hospody na jedno, děti do školy”* (30.12.2011).

Aha! hlásí i aktuální trendy z oblasti moderních technologií – ač se *“...mobily staly i nedílnou součástí života seniorů,”* (12.9.2011), v oblasti vyhledávání informací se situace poněkud liší – *“Zatímco starší generace byly zvyklé sáhnout v případě nevědomosti po encyklopedii, zástupci těch mladších mají Google - nejpoužívanější internetový vyhledávač na světě.”* (17.12.2010).

Zajímavé jsou i informace ze zahraničí – dle majitele nejmenované britské cestovní kanceláře, která odmítá brát na zájezdy osoby starší 80 let, *“staříci ostatní jen zpomalují a kazí jim radost z cesty,”* (3.10.2011). A když dal jezdec Formule 1 svému šéfovi k narozeninám “vyšperkované” chodítko, klasifikoval to novinář jako *“pomůcku pro nemohoucí stařečky”* (27.10.2010).

Další články zařazené do této kategorie pojednávají o aktivitě seniorů – například vyzdvihováním mezi nejstarším a nejmladším účastníkem libovolné akce, například plavání pro otužilce v prosincové Vltavě (27.12.2011). Jiné se zaměřují na životní styl konkrétního seniora, většinou formou stručných komentářů – například Jaroslava Urchsová *“...je důchodkyně, kterou baví práce na zahrádce i vaření pro rodinu,”* (8.20.2011) a žokej Josef Váňa si *“našel vášeň na stáří”* (30.11.2010).

Jako dárky pro seniory jsou pak coby “hity letošních Vánoc” deníkem doporučovány například trekové hole, pečující mobil, kniha Prostřeno! (6.12.2011),

popřípadě roční vstupenka do ZOO, kniha o dějinách, vanička na masáž nohou a potravinové doplňky pro lepší paměť a prokrvování končetin.

4.5.5 Finance

“Nejhůře tak na tom budou sociálně slabší rodiny a důchodci, kteří už tak mnohdy žijí z ruky do pusu a od koruny ke koruně.”

(Aha!, 24.11.2010)

I v deníku Aha! je patrné prostoupení finanční situace seniorů napříč většinou zde definovaných kategorií – to je patrné zejména u článků hovořících o výši důchodů. O nedostatku finančních prostředků se však nehovoří pouze v souvislosti se seniory, například dne 16.11.2011 vyšel na stránkách periodika článek pojednávající o průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění poukazující na to, že *“Češi mají čím dál tím větší problémy vyjít s penězi,”*, ve vztahu k seniorské populaci pak *“...více než dvě třetiny z nás, kteří máme rodiče, je nemáme z čeho podporovat.”*

Další informace přímo související s financemi jsou pak věnovány článkům hovořícím o nekalých praktikách domovních prodejců, jejichž hlavním cílem bývá *„vyhlédnout si někoho ze senior a nalákat je”* (23.06.2012) – tuto informaci potvrzují i další články, deník Aha! pracuje i s výpovědmi bývalých prodejců, z nichž se mnozí netají tím, že *“vydělávali převážně na seniorech”* (15.3.2011, 27.06.2012). Na základě toho pak (nejen) seniorům doporučují, aby *“...si nenechali nic vnutit, smlouvu pečlivě přečetli do každého písmenka a nenechali se vydírat, ani když na ně někdo zařve,”* (11.10.2011).

Zajímavé je rovněž spojení *“finančně bezstarostný důchod”* či obrat *“bude si moci užívat důchodu”* – většinou bývá uváděn v souvislosti s výherci většího finančního obnosu, kteří se rozhodli si část výhry *“šetřit na stáří”* (27.11.2010, 18.2.2011), popřípadě s dobře vydělávajícími celebritami (06.12.2011, 16.4.2012). Pro srovnání je

možné uvést výňatek z názoru čtenáře v seniorském věku týkající se dluhopisů vydaných v roce 2010: *“Mně je 80 let, dluhopisy jsou nejméně na 2 roky a pro mě to už nemá cenu. Kdybych byl mladší a nebral důchod, uvažoval bych o tom.”* (08.12.2010)

4.5.6 Práce

“Neustále pracuji v podniku, který je součástí anglickočeské korporace. Důchodců nás tu není moc, ale tady vás posuzují jako člověka.”

(26.10.2011)

Informace o práci ve spojení se seniory ve výběrovém vzorku deníku Aha! se týkaly zejména změn v možnostech přivydělávat si ke starobnímu důchodu, zejména ve smyslu daňových úlev: *“Invalidé dál mohou pracovat. Ale pracující důchodce zdání!”* (26.11.2010) Například 8.11.2010 jsme se mohli dočíst, že: *„Ti senioři, kteří ke starobnímu důchodu zároveň vykazují příjmy ve výši, která přesahuje trojnásobek průměrné mzdy, nebudou osvobozeni od daní a budou muset z důchodu odvádět peníze.“*

4.5.7 Příběhy

“Smutný příběh nemocných důchodců”

Poznali se už na gymnáziu, žili spolu přes sedmdesát let. Teď jsou oba manželé mrtví. Dědeček Antonín (†88) nejdříve ubodal manželku Jarmilu (†88). Pak si vzal provaz a na půdě se oběsil.

“Vše nasvědčuje tomu, že muž i jeho manželka odchod ze života naplánovali,” potvrdil Aha!

státní zástupce Roman Kafka.

(Aha!, 12.10.2011)

Kromě výše nastíněných příběhů tragického typu deník Aha! obsahuje též příběhy obsahující určitou kuriozitu – čtenáři se například mohli dočíst o “Nejstarším britském prodáváči Sydu Priorovi (97), který se rozhodl jít do důchodu. Ve stejném

obchodě prodával nepředstavitelných 83 let!” (12.11.2011) či o *“britském důchodci Dave Rootovi (93), který je asi nejvěrnější štamgast světa. Do své oblíbené hospody U královského dubu ve městě Halstead chodí už 75 let a vypil tam přes 100 000 piv! Staříkovým hrdlem v této hospodě protéklo neuvěřitelných 56 821 litrů pěnivého moku!”* (30.11.2010), popřípadě o *“poctivé stařence” Hazel Seversonové, která “přišla do knihovny vrátit knihu, kterou si před 74 lety vypůjčil její dnes už zesnulý manžel,”* (10.12.2010).

Další část příběhů v deníku Aha! pojednává o známých osobnostech a celebritách, popřípadě o “běžných” lidech, kteří však mají zajímavý koníček či životní jubileum. V těchto případech bývá opět kladen důraz na aktivitu a vitalitu protagonisty – *“dodává se vztyčeným prstem aktivní důchodce”* (14. 1.2012).

4.5.8 Názory čtenářů

Deník Aha! moc velký prostor názorům čtenářů ve zkoumaném období nevěnoval – názory jsou nejčastěji obsažené v článcích týkajících se primárně jiné události či v rozhovorech – viz výše.

5. DISKUZE

„Stará jabloň neplodí stará jablka.“

(Pichaud, Thareauová, 1998)

Výše uvedený citát působí jako balzám na duši po všech těch „*neskutečných hyenách krvelačně bažících po životních úsporách bezbranných starců a zmatených babiček*“, se kterými jsme měli příležitost setkávat se v předchozí kapitole. Ano, situaci záměrně přeháním, ale některé texty, které se objevily v tisku, zejména v tom bulvárním, nejsou této smyšlené větě daleko. Také si troufám říci, že kdyby se něco podobného objevilo na titulní stránce jakéhokoliv deníku, počet lidí, kteří by si jej koupili nebo alespoň přečetli v trafice či při čekání u pokladny, by vzrostl – jde totiž o informaci čtenářsky velice lukrativní a zajímavou, protože vyzařuje senzaci. Vnímáte ten spád a dikci?

Nyní, ve fázi, kdy je mediální analýza provedena a její výsledky zpracovány, nastal mimo jiné čas na trochu sebereflexe. Úplně na začátek mohu říci, že jsem opravdu ráda, že jsem si dané téma vybrala, i když jsem se do výzkumu nepouštěla každý den s radostným úsměvem na tváři. Práce mě však vedla k mnohému zamyšlení – mimo jiné i nad tím, co vlastně jsme schopni číst. Je zajímavé, že například s naším nejčtenějším deníkem Blesk je možné velice často zahlédnout i člověka v seniorském věku – po přečtení velkého množství článku z tohoto deníku se nemůžu sama sebe nezeptat, co jej na tomto plátku přitahuje – je rád, že hyena v podobě falešného vnuka okradla (tentokrát) někoho jiného? Pomůže mu informace, že si v příštím roce bude muset utáhnout opasek, protože zákonodárci tentokrát „ušili“ zmrazení důchodů? Potěší jej, když čte o své vrstevnici, která se s očima plnými slz svěřuje novináři, že má obrovský strach z toho, že kdyby upadla na zledovatělém chodníku, další operaci kyčlí by už nemusela zvládnout? Vstřebává tyto informace pro vlastní potřebu, nebo si je ukládá například pro rozhovory na téma: „*Už jste slyšel/a, že zase...?!*“ A to samozřejmě neplatí pouze pro seniory. Ale abych neuhýbala od oné nastíněné

sebereflexe – mohu říci, že pokud bych s touto analýzou měla začít znovu, spoustu věcí bych udělala jinak, zejména co se metodologie týče. Také bych si pro výzkum znovu nevybrala úsek tří let ve čtyřech různých médiích – objem dat byl opravdu velký. Kdybych se tomuto tématu věnovala nad rámec diplomové práce, určitě bych analýzu dat zkombinovala s jinými metodami, například se sémantickým diferencíálem sestaveným na podkladu výstupů mediální analýzy, prostřednictvím dotazníků či rozhovorů bych se dotázala samotných seniorů, jak situaci vnímají oni...prostoru je zde doopravdy dost. Dalším poměrně elegantním řešením by bylo vystavět diskuzi na srovnání výsledků mé mediální analýzy obrazu seniorů s totožnou mediální analýzou Vidovičové a Sedlákové z roku 2004 - tato myšlenka byla velice lákavá, ale nakonec jsem od ní upustila a přiklonila se k vlastní interpretaci vlastních výsledků. Nicméně srovnání obou těchto prací by opět mohlo být zajímavou výzvou pro další výzkum. Také teoretickou základnu výzkumu by bylo možné pojmout odlišně, možná více z pohledu sociologie či z hlediska mediálních studií... Jsem si vědoma, že to, co předkládám, není jediný možný pohled na situaci. Rozhodně netvrdím, že jde o zcela vyčerpávající a všezahrnující výzkum – nicméně na větší rozsah práce by byla potřeba více výzkumníků, což by také podpořilo objektivitu celé analýzy – domnívám se, že pokud je výzkum tohoto typu zpracováván pouze jednou osobou, neubrání se určité subjektivitě, a to ani se snahou se jí vyvarovat. Každopádně mohu říci, že si za svou práci, byť i já coby „výzkumník“ pouze laický vidím řadu věcí, které by šlo udělat jinak a lépe, stojím a jsem ráda, že jsem ji dotáhla do této fáze.

Vzhledem k tomu, že výsledky v předchozí části práce jsou řazeny dle kategorií v rámci jednotlivých periodik, v této kapitole se pokusím o jejich syntézu. Prvků společných mediálnímu obrazu seniorů napříč všemi čtyřmi analyzovanými médii není málo. V rámci této skupiny je však možné výrazněji vydělit charakteristiky typické pro bulvární tisk (Blesk, Aha!) a charakteristiky více používané v seriózně vnímaných médiích (Mladá fronta DNES, Právo). Klíčovým faktem však zůstává, že i tato média jsou tržním artiklem, takže se jejich tvůrci snaží zaujmout co nejvíce čtenářů. Toho je možné dosáhnout zejména volbou textů respektující preference cílové skupiny daného periodika a poutavými titulky uvozujícími jednotlivé články. Obzvláště bulvární deníky

(ale nejen ony) dovedou texty náležitě jazykově okořenit - tyto expresivní výrazy jsou často použity v titulku, v dalším popisu situace už novináři používají spíše neutrální pojmy typu „senior“ a „důchodce“ – zde se nabízí diskuze ohledně správnosti použití těchto pojmů vzhledem k věku aktérů, která by však, vzhledem k ne úplně jasné terminologii zejména co se slova „senior“ týče, nemusela vést k relevantnímu závěru.

Záměr zaujmout až šokovat čtenáře prostřednictvím titulku, který ne zcela vždy přesně koresponduje s nosnou informací článku, je viditelný častěji – například 25.11.2011 se čtenáři Blesku z nadpisu článku mohli dozvědět, že *“Češky jsou nejtlustší”*. “ Informace poměrně poutavá až šokující, že? Při dalším čtení je však čtenář uzemněn tím, že *„Češi a Češky jsou jedny z nejtlustších národů v Evropské unii. Ženy ve věku 65 až 74 let jsou dokonce vůbec nejobéznější! V populaci je takových zakulacených seniorek téměř 36 %.*“ Tato strategie je typická zejména pro bulvární deníky, ale ani v serióznějším tisku typu Mladá fronta DNES se autoři „neštítí“ použít titulek typu *“Zloděj okrádá stařenky”* či *“Falešní kontroloři okradli slepou stařenku”*, o které se v dalším textu článku, ke kterému se čtenář dostane až poté, co byl „nalákán“ na titulek, hovoří už korektněji coby o *“nevidomé seniorce”*.

Na tomto místě bych rovněž ráda zmínila dvojici článků otištěných v deníku Blesk, která mě zaujala svou podobností, ač jejich označení novináři vyznívá rozdílně – jde o článek z 18.08.2011 s názvem *“Deset let týral zraněného koně!”*, kde je osobnost (českého) pachatele klasifikována pojmem “senior” a článek z 1.11. téhož roku s názvem *„Němec (72) ubil pejska”* – o pachateli se i v dalším popisu události hovoří jako o “Němci”, ač jde bez diskuzí o osobu v seniorském věku. Jde-li o ukázkou preferencí volby titulků, nabízí se myšlenka, že „senior“ je z hlediska zaujmutí čtenáře lukrativnější než například „údržbář“ či „prodavačka“. Ale když jde o Němce, jde o informaci ještě poutavější a je nutné ji vyzdvihnout.

Dalším ze zajímavých poznatků je fakt, že média často užívají pojem „senior“ a „důchodce“ jako jediné označení osoby, přičemž věkové údaje se různí – na stránkách periodik je možné narazit už na šedesátiletého, ne-li mladšího „seniora“. Tento fakt, ač mnohdy působí nepatřičně, však není možné napadnout vzhledem k nejasnému

vymezení pojmu „senior“ – většina autorů se k jeho definici staví kulantně, například tvrzením, že periodizace stáří je spíše formální a jeho spodní hranice spadá do kalendářního věku 60 – 65 let (například Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012), jiní, například Hartl s Hartlovou (2000), definují seniora přímo coby osobu starší 60 let. Demografické hledisko klade rovnítko mezi stáří a odchod do důchodu, z medicínského pohledu je člověk „starý“ až od věku 75 let (Smutek, 2006).

Obdobná situace pamatuje při používání pojmu „důchodce“ – zde je definice jasnější, jde o penzionovanou osobu pobírající dávku (zde starobního) důchodu (MPSV, 2012). Není však neobvyklé přečíst si například o šedesátiletém „důchodci“ – v tomto případě může, ale nemusí jít o osobu, která splnila státem stanovené podmínky opravňující k pobírání této dávky – a opravdu pochybuji o tom, že si novináři v této situaci zjišťují přesné informace - volba těchto pojmů pak působí dojmem nahodilosti.

V souvislosti s těmito pojmy není možné nezmínit též název „domov důchodců“ – ač od platnosti zákona č.108/2006 Sb. o sociálních službách tento pojem není legislativně zakotven a je nahrazen názvem „domov pro seniory“, média tuto skutečnost nerespektují – o „domovech důchodců“ si můžeme na jejich stránkách přečíst poměrně často. Přitom pojem „domov pro seniory“ není novinářům neznámý – není výjimkou střídání obou těchto výrazů v rámci jednoho článku.

U problematiky označení osob bych se ráda ještě na chvíli zastavila – mohu říci, že jsem v některých případech byla překvapena až šokována terminologií, která se v některých případech objevila – jde o „názvosloví“ působící pejorativně. Tyto extrémy jsem se snažila zmínit již v kapitole Výsledky, zde je tedy jenom zběžně zopakuji -. Jde o články typu „*senior dojezdil*“ (text informující o úmrtí řidiče v pokročilém věku poté, co narazil s automobilem do zdi), „*Stará na řízení*“ (obdobný případ, který naštěstí neskončil smrtí), „*Agresivní dědek*“, „*Bába s nožem*“, „*Babce (79) ruply nervy*“ či obzvláště výrazný titulek „*Znásilnil bábu*“ (možná jsem zaujatá, ale tento nadpis na mě působí ve smyslu „chudák násilník, takový hnus“). Takto většinou vypadají titulky bulvárních deníků, ale ani seriózně vnímaná média nejsou v tomto ohledu bez poskvrny – vzhledem k jejich pověsti pak slovní obrat typu „zařízení pro přestárlé“ působí o to

hůře než v bulvárním deníku, kde čtenář spíše může podobné tendence předpokládat. Jen pro zajímavost se zkusme zamyslet, kdy a kde je možné vidět například titulek „*Parchanti zase řádili v ovocném sadu*“, když už se média na příbuznost dětí a seniorů tak ráda odkazují. Podobnou situací jsou již výše zmiňované „žertovné“ obraty typu „*babička hrozila*“ (titulek článku pojednávajícího o seniorece vyvolávající plané popluchy na tísňových linkách) či jakékoliv variace na „*staříky*“, „*stařenky*“, „*babči*“ a podobně. Zde vidím problém v celkové degradaci a inflaci stáří, které se ve svých textech dotýká většina autorů zaměřující se na problematiku seniorů (namátkou Haškovcová, 2010, Sýkorová, 2007).

Dalším faktem nápadným na první pohled je velice časté uvádění „důchodců“ či „seniorů“ coby respondentů odpovídajících na dotazy reportérů – ať už jde o názor na stavební úpravy ve městě či o rozhovor při příležitosti svátku svatého Mikuláše. Většina těchto dotazů je podaná tak, jako by byl dotázaný osloven venku – v parku, na ulici, na náměstí či při nákupu v obchodě. V případě takovýchto dotazů jsou seniorům často připisovány charakteristiky jako „nadšený“, „potěšený“ či „spokojený“.

Myslím, že pojem „důchodce“ či „senior“ je v médiích nezdědka používán jako označení kategorie osob zahrnujících i jejich charakteristiku – to, že jde o seniora či seniorku, je ve článku často zdůrazňováno. Jako příklad mohu uvést následující text: v článku z 14.6.2012 se „*seniorka M.K.*“ z Krumlova svěčuje, že „*...obchody střídá podle slev – teď zrovna míří do Tesca, nabízejí tam levnější cukr,*“ zatímco „*Štěpán, který bydlí u zámku, dává přednost nákupu pečiva v COOPu.*“. Jak starý asi tak může být Štěpán?

Další charakteristikou, která se objevuje ve všech analyzovaných médiích, je zdůrazňován drtivý dopad situace finančně nepříznivých změn na populaci seniorů, popřípadě nápadné rovnítko mezi seniory, „postiženými“ (ano, tato terminologie není v médiích výjimkou) a sociálně slabšími osobami – například v podobě prohlášení „*...změna se nedotkne důchodců a sociálně slabých...*“, „*bydlení pro seniory a chudší rodiny*“, „*Nejhůře tak na tom budou sociálně slabší rodiny a důchodci, kteří už tak mnohdy žijí z ruky do pusy a od koruny ke koruně.*“, a další.

Co se týče informací z oblasti politiky, ve všech denících v souvislosti se seniory převažují články zaměřené na důchodovou problematiku. Jejich styl se navzájem liší – například deník Blesk se zaměřuje zejména na mikroekonomickou stránku věci v podobě dopadu na jednotlivce, přičemž zvyšování dávky je popisováno relativně věcně a bez dalších souvislostí, zatímco v případě snižování je často poukazováno na dopady této situace na seniora (namátkou úryvek článku z 4.12.2010: „...*stát důchodcům od Nového roku přidá k penzi v průměru 371 korun. Každý senior ovšem tuto částku nedostane – lidé s úplně nejnižším důchodem získají jen 93 korun. A to se přitom zároveň zvýší ceny elektřiny nebo plynu...*“). Další informace související s důchodovou problematikou se týkají výdajů státu na starobní důchody, přičemž je zdůrazňována neadekvátnost celé situace a velký dopad na schodek státního rozpočtu. Tento fenomén je patrný například v následujícím článku: “...*výdaje státu, které musí ze zákona vyplácet např. na nemocenskou a důchody, v příštím roce vzrostou o 28 miliard na 681 miliard Kč. Schodek rozpočtu bude třetí nejvyšší v historii – 135 miliard.*”. Tento přístup lze přiřadit k tendencím demografického alarmismu tak, jak o něm hovoří Čevela, Kalvach a Čeledová (2012). Zde si můžeme všimnout zvláštního nesouladu – na jednu stranu média “drží” s “důchodci” tím, že upozorňují na nutnost “*utažení opasků*”, na druhou stranu předkládají informace podobné té výše uvedené. Co se týče označení osob v seniorské populaci, zcela jednoznačně převažuje pojmenování “důchodce”. – příčinu tohoto jevu vidím ve vysoké provázanosti právě s důchodovou či sociální problematikou.

V kategorii zdraví a zdravotnictví je seniorům připisována křehkost, slabost a obtížná přizpůsobitelnost měnícím se podmínkám, které mají vliv na zdravotní stav. Ano, vzhledem k medicínským poznatkům je prokázáno, že s pokračujícím věkem pokračují také involuční změny organismu, ale není pravda, že *všichni* senioři bez výjimky trpí chorobami, které média uvádějí, *všichni* senioři mají problém s pohybem na namrzlých chodnících a *všichni* senioři se špatně adaptují na výkyvy počasí (Kramářová, Tuček, 2005). Tento fakt koresponduje s konceptem frailtismu tak, jak o něm hovoří Čevela, Kalvach a Čeledová (2012). Bez zajímavosti také není fakt, že ač ve většině případů bývají podobné vlastnosti přisuzovány i dětem, podrobnější

rozpracování problematiky se zpravidla týká seniorů, skupina dětí bývá pouze zmíněna. Senior rovněž bývá v některých případech zobrazován jako osoba pasivní, jako jakýsi příjemce péče či dobrých rad – to je patrné například v textu, že „...je patrné, že řada, především starších lidí, poslechla rady odborníků a nakonec zůstala při ranním náledí doma,” (Právo, 8.12.2010). Toto tvrzení je ve shodě s předjímáním strategie passivity tak, jak o ní hovoří například Reichardová prostřednictvím Langmeiera a Krejčířové (2006). Není výjimkou setkat se na stránkách deníků také například s tvrzením, že mladý boxer „...má tělo zničené jako dědek“ či že pětatřicetiletý HIV pozitivní pacient „...spolyká denně hromadu léků jako penzista s podlomeným zdravím...” (MF Dnes, 6.10.2011). Bez zajímavosti rovněž není deníkem předpokládaný dopad konkrétních nemocí na seniory – například dle autora článku týkajícího se bércových vředů: „... problémem pak může být dojít si do samoobsluhy, pro léky nebo vyvenčit psa...” (30.11.2011). A co když senior na nákupy jezdí autem, léky nebere, popřípadě mu je může vyzvednout rodina, psa nevlastní, protože domácí mazlíčky nemá v oblíbenosti (nebo má alergii na psí chlupy, což je v dnešní době snad ještě obvyklejší) a nejvíce ho mrzí, že si kvůli otevřeným ranám nemůže jít zaplavat do bazénu? Evidentně je v populaci rozšířenější představa o seniorovi vyrážejícím ráno se psem, kterého následně uváže u lékárny, kde si vyzvedne léky a cestou zpět to vezme přes samoobsluhu, tam si nakoupí a pokračuje domů, aby se usadil u televize – měl by si však dát pozor, aby si nezapomněl „...zkontrolovat před zimou televizní anténu, podzim bývá velmi větrný, a pokud vítr anténu ohne nebo poškodí, nebudete se mít na co dívat.” (Aha!, 23.9.2011). Takto “nalinkované” smýšlení odpovídá konstruktu věkově přijatelných norem chování, o kterých hovoří například Minkler (1994).

V souvislosti s poplatky ve zdravotnictví se objevuje následující tvrzení: “Ochranný limit je pro děti do 18 let a důchodce nad 65 let ročně 2500 korun.” (Blesk, 25.11.2011). Co však s osobami, které již dosáhly věku 65 let, ale mezi pobíratele starobního důchodu se stále neřadí? Tato formulace však přesahuje působnost médií. Chvályhodnou tendencí je naopak upozorňování na preventivní či screeningová vyšetření spolu s informacemi, jak často a za splnění jakých podmínek na ně má člověk nárok – ne všichni lékaři je totiž svým pacientům nabízejí.

Kategorii Krimi je možné nazvat analyticko-interpretacním rájem, zejména co se bulvárního tisku týče. Jak deník Blesk, tak deník Aha! věnoval tomuto tématu na svých stránkách největší prostor – většinou jde o krátké, „bleskové“ příspěvky, které jsou typické volenými výrazy a stylem sdělení. Senioři jsou zde stylizovaně popisováni jako „důvěřiví“, „bezmocní“, „bezbranní“, „slabí“, „zapomnětliví“ a podobně, často jsou voleny citově zabarvené výrazy typu „bezbranná stařenka“, „vetchý stařec“, „bezmocný dědeček“ a další – tomuto názvosloví jsem se věnovala už v kapitole Výsledky. Typický bulvární pachatel trestné činnosti na seniorech bývá označen jako „hyena“ či „falešný vnuk“. Falešní vnuci se zaměřují na podvodné „loudění celoživotních úspor“ z „babiček a dědoušků“ tím, že se, většinou prostřednictvím telefonického rozhovoru, vydávají za vnuka, který nutně potřebuje určitý finanční obnos, pro který si během chvíle pošle kamaráda, protože se nemůže k „babičce“ dostavit osobně. Tyto případy se doopravdy stávají, sama mám ve svém okolí minimálně dva seniory, kteří, ač rozhodně nespádají do řad „typických“ „slabých, bezbranných a zmatených“ osob, na tuto fintu „naletěli“ – ovšem způsob bulvárních médií, kterým o těchto případech píší, je poněkud jednostranný. Data z kategorie Krimi čerpané ze seriózně vnímaných deníků MF Dnes a Právo nejsou v takovém objemu, článkům je však věnován větší prostor než v „bleskových“ aktualitách Blesku a Aha!. Způsob informování čtenáře o situaci se také značně liší, což ovšem neplatí bez výjimky, která pak o to více překvapí. Rozdíl je také patrný v případech článků týkajících se pohřešovaných seniorů: seriózně vnímaná periodika poskytují informace usnadňující identifikaci osoby, bulvární deníky se většinou omezují na texty typu „nevrátila se z hub“.

V kategorii Životní styl je, vzhledem k velkému množství obsažených informací, těžší najít konsensus, nicméně stereotypů zde také není nedostatek, a to v nejrůznějších souvislostech – Dalším prvkem společným pro tuto kategorii je „vyvracení zažitých mýtů“ – to platí například o úvodu článku „lákajícím“ seniory na „netradiční“ aktivity: „...proč byste jen kvůli tomu, že pobíráte důchod, měli sedět doma u televize, když můžete dělat tolik zajímavých aktivit?“ (Blesk, 25.11.2011). Obdobná situace je u článku týkajícího se vánočních dárků pro seniory – jeden z nich má titulky „K Vánocům

chtějte zážitky a ne důchodky“. Co se doporučovaných dáreků týče, situace je často úsměvná – na stránkách deníků proti sobě stojí často až navzájem se popírající nápady – v jednom článku je doporučen jednoduchý telefon, protože „...*zvlášť pro starší lidi je obsluha moderních a složitých přístrojů téměř nemožná...*“ (Blesk, 12.12.2011), jinde například tablet, díky kterému “*senioři celosvětově přicházejí na chuť internetu*” (MD Dnes, 15.12.2011). Tuto informaci však hodnotím kladně – je příjemné vidět, že senioři už nejsou vnímáni výhradně jako osoby nejnovější technikou nedotčené. Dalším společným fenoménem je na jedné straně poukazování na důležitost aktivity seniorů, na straně druhé však novináři často žasnou, pokud se s nějakým aktivním seniorem setkají. Toto uvažování je možné vztáhnout směrem k věkově podmíněným normám chování (Minkler, 1994) či strategii závislosti (Langmeier, Krejčířová, 2006). Na jednu stranu jsou seniorům doporučovány netradiční aktivity, na stranu druhou se reportér snaží „vyvrátit“ tvrzení, že „...*elektrokolo je jen pro důchodce a bábovky*” (MF Dnes, 10.12.2010). To vše jen tak namátkou.

Kategorie Finance hovoří sama za sebe – tato tematika se promítá do všech popisovaných kategorií. O automatickému zařazování seniorů do skupiny ohrožené (mimo jiné) finančním nedostatkem už jsem se zmiňovala výše – je pravdou, že populace dříve narozených občanů patří do skupiny lidí chudobou potenciálně ohrožených, ale proč na to poukazovat za každou cenu, například prostřednictvím údivu nad tím, že si seniorka v pekárně kupuje chléb za 60 korun? Zde je možné popřemýšlet rovněž o mýtu minimalizace potřeb seniorů tak, jak o ní hovoří Čevela, Kalvach a Čeledová (2012). Další významné téma, které se dotýká kategorie financí, jsou nejrůznější půjčky, ideálně od nebankovních společností, které se zaklínají heslem „půjčky pro každého“. Zde je opravdu namístě značná opatrnost a je dobře, že média na tento problém upozorňují – a rozhodně nelze říci, že by se týkal pouze seniorů. Poměrně krátkozraké však je, že na stránkách stejného deníku, který proti těmto praktikám brojí a upozorňuje na jejich nebezpečí, není problém najít reklamu na podobnou nebankovní společnost, zejména před Vánoci či před prázdninami (aneb “*půjčte si na dovolenou*”). Dalším významným tématem, které však doopravdy souvisí nejvíce se seniory, jsou různé pochybné prodejní a předváděcí akce – tady je rovněž každé varování dobré –

ideálně spojené s odstrašujícím příběhem „napálených“, který by vyvážil prospekty plně usmívajících se seniorů s novými, výhodně získanými mixéry a vysavači.

V kategorii Práce je možné o „stáří“ uvažovat v jiných souvislostech minimálně co se týče jeho spodních hranic – není novinkou, že pro trh práce jsou „seniory“ už čerství příslušníci generace 50+. Řada článků se tak točí kolem etiky propouštění zaměstnanců kolem padesátky a jejich dalšího možného pracovního uplatnění. Zajímavé jsou také informace týkající se různých rekvalifikačních kurzů „i pro důchodce“ – řada lidí o těchto možnostech nemusí vědět a tímto způsobem se k nim dostanou. Rovněž nelze nepochválit články zaměřené na podmínky souběžného pobírání penze a přivýdělku v zaměstnání. Co se týče mediálních informací o pracujících seniorech, vyznívají většinou pozitivně, ve smyslu udržení si předchozí sociální role – eliminuje se tím problém stáří coby období bez sociální role, který zmiňuje například Haškovcová (2002).

Kategorie Příběhy se rovněž výrazně liší dle serióznosti média – opět platí, že bulvární deníky rády předkládají senzace, čehož lze dosáhnout několika různými způsoby – například pomocí informací týkajících se tragických a na city hrajících událostí, samozřejmě náležitě jazykově vyšperkovaných – narážím například na titulek „*Smutný příběh nemocných důchodců*“ (Aha!, 12.10.2011). Další možností je servírování skandálních příběhů, zejména týkají-li se známých osobností. Všechny deníky však shodně informují například o jubilantech, kteří dosáhli významného věku – v těchto článcích je zdůrazňována aktivita a vitalita oslavence, zpravidla je tázán na recept, kterak se svého požehnaného věku v dobrém zdravotním stavu dožil, přičemž odpověď je, zejména hovoří-li jubilant o alkoholu, přibarvena jakýmsi spiklenectvím. Větší prostor je příběhům věnován ve zvláštních přílohách či k deníku přidružených magazínech, které však nebyly předmětem analýzy.

Názory čtenářů úzce souvisí s cílovou skupinou, která deník vyhledává, nebo alespoň s tou její částí, která se nezdráhá prostřednictvím tisku projevit své názory. Znovu opakuji, že jsem pro analýzu použila pouze články napsané čtenáři v seniorském věku či o seniorské populaci pojednávající. Domnívám se, že hlubší rozbor této

kategorie by bylo možné provést pouze na základě samostatné analýze názorů čtenářů, tématu se tedy dotknu spíše zběžně. Z názorů čtenářů, se kterými jsem se v rámci analýzy setkala, jsem získala dojem, že „typický“ příspěvek čtenáře do deníku Blesk je hodně blízký stížnosti na některé z „typických“ témat deníku – v případech, které jsem uváděla v kapitole Výzkum, se jedná zejména o záležitosti týkající se ekonomické stránky sociálněpolitických opatření – vnímám zde jakousi útočnost až rezignovanost nad tím, co nám to „zase“ udělali – to jsme si mohli myslet. O pisatelích podobných názorů je možné uvažovat pod optikou obranné strategie dle Reichardové (Langmeier, Krejčířová, 2006). Oproti tomu jak v deníku MF DNES, tak v Právu většinou projevuje pisatel větší hloubku názoru a na problém nazírá z více úhlů pohledu. Výjimkou není ani to, že se v na první pohled nepříznivé situaci snaží najít to pozitivní, což odpovídá spíše konstruktivní strategii dle Reichardové (Langmeier, Krejčířová, 2006) či strategii přizpůsobení dle Sýkorové (2007).

Témat k diskusi se zde otevírá nepřeberné množství, ale nerada bych se zaplétala do dalších a dalších vláken tohoto spletnice. Domnívám se, že výše zmiňované skutečnosti hovoří ve prospěch mediální existence stereotypizace a předsudků týkající se seniorů, neboť jsou splněny její „příznaky“ tak, jak o nich hovoří například Vidovičová (2008, 2011) či Čevela, Kalvach a Čeledová (2012). Dle Hewstona a Stroeba (2006) je změna stereotypů reálnější v případě, kdy příklad vyvracející stereotyp je zároveň dostatečně typický pro skupinu, která je normálně stereotypizována - v našem případě může například dojít ke změně stereotypů o nákupních zvyklostech seniorů snadněji v případě, kdy vás před sebe ke kase s milým úsměvem pustí věkem sehnutá seniorka v šatové zástěře s „důchodkami“ na nohou, která má nákupní vozík naplněný akčními výrobky a z kabelky jí vykukují slevové letáky dalších obchodů, než dáma sice bělovlasá, leč oblečená do moderního kalhotového kostýmu, s výraznými módními brýlemi na obličej, která má přes vozík přehozenou sportovní tašku dávající tušit oblečení na jógu, kupující drahý francouzský sýr.

Co se týče společenských strategií přístupu ke stáří, obávám se, že v našich podmínkách má stále navrch teorie stažení, o které hovoří například Kalvach (2004)

počítající s postupnou přípravou na odchod do důchodu, přičemž je důležité stáhnout se ze společnosti včas, za předpokladu postupného uvolnění ze stávajících funkcí, odpovědnosti a společenských závazků na úkor teorie antiageingu, která zdůrazňuje rovnost potřeb seniora s potřebami ostatních věkových kategorií – současná společnost úkoly shodující se s aktuální kondicí seniora ve většině případů bohužel nerespektuje právě z důvodu jejich nekompatibility s tempem současné doby. Situace je sporná v případě teorie aktivity, jejímž principem je teze, že nemá-li senior zdravotní obtíže, měl by i přes vyšší kalendářní věk setrvat v pracovním procesu – současný vývoj důchodové reformy tento trend kopíruje, z výsledků výzkumu však vyplývá, že společnost na něj není nastavená – pokud je člověk pro trh práce „starý“ už ve věku padesáti let, odpověď na otázku, jak na tom jsou například pětadesátníci, se nabízí sama.

6. ZÁVĚR

Co říci závěrem, když už bylo mnoho řečeno a zároveň mnoho zůstalo skryto mezi řádky – a je toho tolik, že není možné vybrat jednu či dvě glosy, které by tuto práci adekvátně uzavřely? Cílem této práce je co nejvěrnější přiblížení obrazu seniora, který nám je předkládám médii, s přihlédnutím k možným kulturním, politickým, sociálním, popřípadě dalším kontextům, které tento obraz spoluutvářejí a ovlivňují – troufám si říci, že tento cíl byl naplněn.

Vrátím – li se k naznačeným výzkumným otázkám, musím na první i poslední z nich odpovědět kladně – ano, mediální informace týkající se seniorů podléhají jak typizaci, tak stereotypizaci – v případě pochybností otevřete, prosím, tuto práci kdekoliv od kapitoly číslo 4 dále – důkaz najdete zaručeně. Na to nasedá rovněž kladná odpověď na třetí výzkumnou otázku – ano, v médiích je možné vypořádat věkově podmíněnou diskriminaci – onen stereotypní obraz seniora servírovaný našimi médii má k ideálu babičky Boženy Němcové totiž (ne)pěkně daleko. Prostřední výzkumná otázka, tedy ta, zda média používají správně pojmy „senior“ a „důchodce“, zůstává zamlžená, vzhledem k nejasné definici pojmu „senior“, o které jsem se rozepisovala již v diskuzi.

Co se týče možnosti dalšího výzkumu, otevírá se jich nepřeberně mnoho – bylo by zajímavé tuto analýzu dat zkombinovat s jinými metodami, například se sémantickým diferencíálem sestaveným na podkladu jejích výstupů, poměrně elegantním řešením by bylo stavět na srovnání výsledků mé mediální analýzy obrazu seniorů s totožnou mediální analýzou Vidovičové a Sedlákové z roku 2004. Další možností je například dotazníkové šetření či rozhovory s respondenty v seniorském věku – výzkum by směřoval k jejich vlastnímu vnímání situace. Zajímavé by bylo též provést tento typ analýzy v jiných médiích, popřípadě se při analýze zaměřit pouze na jednu kategorii...prostoru pro další činnost je zde doopravdy mnoho.

Rozkrytím tohoto tématu došlo k poodhalení mnoha dalších zásuvek a spících problémů, které se začínají probouzet – myslím, že vzhledem k „začarovanému“ kruhu

mediální konstrukce reality nastal nejvyšší čas přestat je ignorovat a postavit se k „problému“ seniorské populace čelem – už jen tím, že zavrhneme slovo „problém“ a nahradíme ho něčím méně evokujícím obtíže a nepříjemnosti. Když už nic jiného, senioři si to, dle mého názoru, zaslouhují – není to tak dávno, kdy i oni patřili k osobám v produktivním věku, pracovali a ze svých příspěvků státu dotovali tehdejší populaci seniorů – rozhodně se tedy nelze přiklonit k myšlence, že jde o osoby marné a zbytečné. Nehledě na přirozené etické hledisko záležitosti – ale pro to už si musí sáhnout každý sám k sobě...domnívám se, že zveřejnění těchto výsledků ve vhodně volených médiích může rozpoutat společenskou debatu zaměřenou minimálně na etické aspekty současného stavu trendů zobrazování seniorské problematiky ve společnostech uznávaných médií.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie pro střední a vyšší odborné školy*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2001. 127 str. ISBN 80-7168-754-5.

Český statistický úřad: *Statistická ročenka České republiky 2006* [online], 23.11.2006 [cit. 10.2.2012]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/0001-06-_2006

Český statistický úřad: *Statistická ročenka České republiky 2011* [online], 23.11. 2011 [cit. 10.2.2012]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/0001-11-2010>

ČEVELA, Rostislav, KALVACH, Zdeněk, ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie. Úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 263 str. ISBN 978-80-247-3901-4.

Demografický internetový portál [online]. © 2004-2009, 11.07.2012 [cit.19.1.2012]. ISSN 1801-2914. Dostupné z: <http://www.demografie.info/>.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Příručka pro uživatele. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 374 str. ISBN 80-246-0139-7.

Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity v Brně: *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti pro ČR* [online], leden 2006 – prosinec 2008, [cit. 15.2.2012]. Dostupné z: : <http://www.ageismus.cz/>.

GREGOR, Ota. *Stárnout, to je kumšt*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1983. 136 str. Edice Sport a zdraví.

HALLIN, Daniel C., MANCINI, Paolo. *Systémy médií v postmoderním světě. Tři modely médií a politiky*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 367 str. ISBN 978-80-7367-377-2.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 str. ISBN 80-7178-303-X.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 str. ISBN 978-80-87109-19-9.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek sociální gerontologie*. 1. vyd. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2002. 72 str. ISBN 80-7013-363-5.

HAVLÍK, Josef, ZIMMELOVÁ, Petra ed. *GENERACE 50 plus v České republice*. Sborník II. mezinárodní konference PROBLEMATIKA - GENERACE 50 plus v České republice : Třeboň, 6.-7.10.2005. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2005. ISBN 80-7040-821-9

HEWSTONE, Miles, STROEBE, Wolfgang. *Sociální psychologie*. Moderní učebnice sociální psychologie. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 769 str. ISBN 80-7367-092-5.

HOLMEROVÁ, Iva, JURAŠKOVÁ, Božena, ZIKMUNDOVÁ, Květa. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: Gema, 2002. 110 str.

HRABALA, Jiří. *Demografické stárnutí obyvatelstva v královéhradeckém kraji*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova universita. Přírodovědecká fakulta. Geografický ústav. Vedoucí práce: Daniel Seidenglanz

HROZENSKÁ, Martina a kol. *Sociální práce so staršími ľudmi a jej teoreticko-praktické východiská*. Martin: Osveta, 2008. 180 str. ISBN 978-80-8063-282-3.

HVÍŽĎALA, Karel. Média a moc. In: *Média a moc*. 2. vyd. Praha : Votobia, 2000, str. 42 – 44. ISBN 80-7220-085-2.

CHYTIL, Oldřich, SÝKOROVÁ, Dana ed. *Autonomie ve stáří*. Strategie jejího zachování. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004. 323 str. ISBN 80-7326-026-3.

JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Praha: Portál, 2007. 207 str. ISBN 978-80-7367-287-4.

KALVACH, Zdeněk et.al. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. 861 str. ISBN 80-247-0548-6.

KRAMÁŘOVÁ, Naděžda, TUČEK, Jan. *Gerontopsychiatrie*. 2. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2005. 57 str. ISBN 80-7040-829-4.

KRONICK, Jane C. Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, 33(1), str. 57-67. ISSN 0038-0288.

KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2010. 272 str. ISBN 978-80-247-2456-0.

KUČERA, Petr. *Věk není důvod k diskriminaci* [online]. 25.1.2011, [cit. 15.7.2012]. Dostupné z: <http://www.televize.cz/clanky/vek-neni-duvod-k-diskriminaci-13909>.

KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. 307 str. ISBN 80-7184-134-X.

LANGMEIER, Jozef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 str. ISBN 80-247-1284-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 287 str. ISBN 80-7178-549-0.

Media Projekt. Odhad čtenosti tisku. In: *Unie vydavatelů* [online]. 10.5.2012 [cit. 15.7.2012]. Dostupné z: <http://www.unievydavatelu.cz/>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online] [cit. 10.7.2012]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/>.

MINKLER, Meredith. Aging and disability: Behind and Beyond the Stereotypes. In: *Perspectives in social gerontology*. Boston, MA : Allyn & Bacon, 1994. str. 11-24. ISBN 0-205-15433-6.

MÜHLPACHR, Pavel ed. *Schola gerontologica*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3838-1.

NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

OLECKÁ, Ivana, IVANOVÁ, Kateřina. *Metodologie vědeckovýzkumné činnosti*. 1. vyd. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. 44 str. ISBN 978-80-87240-33-5.

PICHAUD, Clément, THAREAUOVÁ, Isabelle. *Soužití se staršími lidmi*. Praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 156 str. ISBN 80-7178-184-3.

REID, Eric: *Demographic changes and their consequences for society* (přednáška) 6.2.2012, Kulturní Centrum Vltavská, Bubenská 1, Praha 7.

REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. 1.vyd. Praha: Portál, 2004. 327 str. ISBN 80-7178-926-7.

Sborník III. ročníku konference Senior living. České Budějovice: Ledax, 2009. 98 str. ISBN 978-80-254-3823-7 (Bergerová)

SERROW, W.J. SLY, D.F., MICKLIN, M. The Demography of Aging: Structural Change Within the Older Population: Economic Implications. In: *Perspectives in social gerontology*. Boston, MA : Allyn & Bacon, 1994. str. 33-42. ISBN 0-205-15433-6.

SMUTEK, Martin, KAPPL, Maroslav ed. *Proměny klienta služeb sociální práce. Social work client metamorphoses*. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2006. 478 str. ISBN 80-7041-716-1.

SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří*. Kapitoly z gerontosociologie. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2007. 284 str. ISBN 978-80-86429-62-5.

SVOBODOVÁ, Kamila. ANALÝZA: Stárnutí populace podle výsledků projekce ČSÚ. *Demografický informační portál* [online]. Praha, OSTRWE, 2005 [cit. 20.1.2012]. ISSN 1801-2914. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=34.

THOMPSON, Neil. *Understanding social work. Preparing for practice*. 3rd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. 229 str. ISBN 978-0-230-22180-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 870 str. ISBN 978-80-7367-414-4.

VALTEROVÁ, Lenka. *Segmentace trhu celostátních denních periodik v ČR*. Praha, 2007. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta podnikohospodářská. Vedoucí práce: Jan Koudelka

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 233 str. ISBN 978-80-210-4627-6.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. Extrémní formy ageismu. *Sociální služby*. 2011, 13 (10). ISSN 1803-7348

VIDOVIČOVÁ, Lucie, SEDLÁKOVÁ, Renáta. Mediální analýza obrazu seniorů. In: *Společnost přátelská všem generacím* [online]. Květen 2005 [cit. 12.2.2012]. Dostupné z: <http://www.spvg.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/>.

VODÁČKOVÁ, Daniela et al. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 543 str. ISBN 978-80-7367-342-0.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 263 str. ISBN 80-7178-291-2.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

ageismus

demografický alarmismus

deník

frailtismus,

média

senior

stáří

věkově podmíněná diskriminace

9. PŘÍLOHY

Příloha č.1: Vývoj čtenost českých deníků ve sledovaném období 2010 – 2012

Příloha č.1: Vývoj čtenosti celostátních deníků ve sledovaném období 2010 – 2012

Odhad čtenosti na vydání deníku

Deníky Blesk a Aha! jsou uváděny bez nedělních příloh.

Rok 2010	1. a 2. čtvrtletí	2. a 3. čtvrtletí	3. a 4. čtvrtletí
Blesk	1 420 000	1 426 000	1 370 000
MF DNES	874 000	874 000	819 000
Právo	435 000	417 000	402 000
Aha!	252 000	238 000	238 000

Zdroj: Unie vydavatelů, Media projekt

Rok 2011	1. a 2. čtvrtletí	2. a 3. čtvrtletí	3. a 4. čtvrtletí
Blesk	1 379 000	1 404 000	1 290 000
MF DNES	834 000	791 000	797 000
Právo	438 000	415 000	395 000
Aha!	265 000	259 000	248 000

Zdroj: Unie vydavatelů, Media projekt

Rok 2012	1. a 2. čtvrtletí	2.a 3. čtvrtletí	3. a 4. čtvrtletí
Blesk	1 244 000	_____	_____
MF DNES	797 000	_____	_____
Právo	384 000	_____	_____
Aha!	238 000	_____	_____

Zdroj: Unie vydavatelů, Media projekt